

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลการใช้บัญชีครัวเรือนผู้วิจัย
นำเสนอตามลำดับดังนี้

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการทำบัญชีครัวเรือน
 - 1.1 ความหมายของการทำบัญชีครัวเรือน
 - 1.2 ความสำคัญของการทำบัญชีครัวเรือน
 - 1.3 โครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน
2. ทฤษฎี/แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้อง
 - 2.1 ทฤษฎีการสื่อสาร
 - 2.2 ทฤษฎีแรงจูงใจ
 - 2.3 แนวคิดการปรับแต่งพฤติกรรม
 - 2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม
 - 2.5 แนวคิดการพัฒนาชุมชน
 - 2.6 แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการทำบัญชีครัวเรือน

1.1 ความหมายของการทำบัญชีครัวเรือน

กชกร ชินะวงศ์ (2546 : 15) ได้กล่าวว่า บัญชีครัวเรือน คือ บัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน เป็นเครื่องมือค้นหาสาเหตุแห่งหนี้ เป้าหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญของการเคลื่อนงานกระบวนการวิจัย สร้างความตระหนักรู้และเพื่อเป็นเงื่อนไขการทำงานร่วมกันทั้งชุมชน อันเป็นผลทำให้ทุกคนได้รับรู้ถึงที่มาที่ไปของรายรับรายจ่ายและเริ่มบริหารจัดการเงินในครอบครัวให้มีความพอดีเหลือไว้พอใช้และไว้เก็บออมรวมทั้งนำข้อมูลมาใช้พิจารณาเพิ่มรายได้ และลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น และเป็นการวางแผนอนาคตที่ดีของชีวิต การจัดทำบัญชีครัวเรือน เริ่มต้นโดยชุมชนได้ร่วมกันออกแบบบัญชีของชุมชน จากนั้นนำสมุดบัญชีที่สำเร็จเป็นรูปเล่มแล้วแจกให้แต่ละครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ โดยรูปแบบของบัญชีครัวเรือนจะมีการวิเคราะห์ และ ปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในชุมชน

วัลลภ พิเชษฐกุล (2548 : 2) ได้กล่าวว่า สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชี รับอนุญาตแห่งประเทศไทย ได้ให้คำจำกัดความของการบัญชีไว้คือ การบัญชีเป็นศิลปะของการเก็บรวบรวม บันทึก จำแนกและทำสรุปข้อมูลอันเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจในรูปตัวเงิน ผลงานขั้นสุดท้ายของการบัญชีก็คือ การให้ข้อมูลทางการเงินซึ่งเป็นประโยชน์แก่บุคคลหลายฝ่าย และผู้ที่สนใจในกิจกรรมของกิจการ การบัญชี (Accounting) คือ กระบวนการจดบันทึก สรุปผลและแปลความหมายของรายงานทางการเงิน ผู้ปฏิบัติหน้าที่นี้คือ นักบัญชี (Accountant) ส่วนคำว่าการจัดทำบัญชี (Bookkeeping) หมายถึง การจดบันทึกทางการเงิน ซึ่งประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูล และเอกสารบันทึกรายการในสมุดบัญชีขั้นต้นจำแนก และจัดหมวดหมู่รายการในสมุดบัญชี ขั้นปลาย ลักษณะงานการจัดทำบัญชีจะซ้ำซากและเป็นงานเสมียน ผู้ปฏิบัติงานหน้าที่นี้เรียกว่า ผู้จัดทำบัญชี (Bookkeeper)

จากความหมายขั้นต้นจะเห็นว่าการบัญชีเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีหน้าที่ในการให้ข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับกิจการหรือหน่วยงานทางเศรษฐกิจ เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากความหมายของการบัญชี และการจัดทำบัญชีจะคล้ายกัน โดยที่การจัดทำบัญชีนั้นเป็นงานหรือเป็นส่วนหนึ่งของการบัญชี ดังนั้นการบัญชีจะมีความหมายที่กว้างกว่า นอกจากจะเป็นการบัญชีแล้วยังรวมถึงการวิเคราะห์และตีความหมายของข้อมูล ตลอดจนการวางระบบบัญชี การควบคุมภายในการตรวจสอบด้วย ซึ่งนักบัญชีต้องมีความรู้ทางการบัญชีอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งกว่าผู้จัดทำบัญชี

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (2547 : 3) ได้กล่าวว่า บัญชีครัวเรือน คือ การแสดงหรือบันทึกจำนวนเงินรับ จ่าย ประจำวันของครัวเรือนโดยแสดงวัน เดือน ปี รายการรับ-จ่าย และจำนวนเงิน บัญชีครัวเรือนมีทั้งแบบบันทึกอย่างง่ายและแบบบันทึกที่ซับซ้อน เช่น การสำรวจข้อมูลครัวเรือนในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่ ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตรให้การสนับสนุนโดยขอความร่วมมือจากเกษตรกรกรให้บันทึกบัญชีครัวเรือน รายรับ-จ่ายของครอบครัว รายได้หรือรายรับ หมายถึง เงินหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่ได้จากการประกอบอาชีพเงินรายได้ของครอบครัวนั้นควรแบ่งออกเป็นส่วนๆ ไว้เป็นรายจ่ายครอบครัวซึ่งรายจ่ายจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับค่าใช้จ่ายของสมาชิกในครัวเรือนถ้าสมาชิกในครัวเรือนประหยัดไม่ฟุ่มเฟือยใช้สิ่งต่างๆอย่างคุ้มค่าก็จะทำให้รายจ่ายของครอบครัวลดลง นอกจากนี้หัวหน้าครัวเรือนควรแบ่งเงินส่วนหนึ่งนำไปฝากธนาคารทุกๆ เดือน เพื่อเก็บไว้เป็นเงินออมไว้ใช้จ่ายจำเป็น

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค (2549 : ออนไลน์) กล่าวถึง การสรุปผลการลงทำ บัญชีครัวเรือน ดังนี้

1. เหตุที่ทำให้สำเร็จในครอบครัวมีการนำปัญหามาพูดคุยกันเป็นประจำ โดยเลือกเวลาและจังหวะให้เหมาะสม ไม่พูดเวลากำลังอารมณ์ไม่ดี หรือเวลากินข้าว เป็นต้น คนในครอบครัวเป็นกำลังใจให้กันและกัน เปิดใจกว้างยอมรับความจริงจากข้อมูลไม่ให้โทษคนอื่น ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น เป็นคนใจเย็นปกติการเป็นหนี้จะทำให้เครียดอารมณ์เสีย มีความแน่นอน ตั้งหน้าตั้งตาจะแก้ไขปัญหาคิดและเชื่อในสิ่งที่ทำ เมื่อคิดแล้วนำมาทำจริงๆ จึงเห็นผลมีความอดทน เพราะเป็นเรื่องที่ยากต้องใช้เวลา อาจข้ามปีจะลดละเลิกอบายมุขได้ คนที่ทำแล้วได้ผลบอกต่อให้เครือญาติ คนข้างเคียง หรือหมู่บ้านอื่นรู้ตัวตนเร็ว บันทึกข้อมูลตลอด และนำข้อมูลไปใช้จริง

2. เงื่อนไขความสำเร็จ มีความรู้หลายอย่างในการทำมาหากิน และมีปัจจัยเอื้อ เช่น ที่ดินทำการเกษตรดี คนในครอบครัวดี ชยัน ช่วยกันทำมาหากิน ช่วยกันประหยัด มีหนี้สินไม่มากนักถึงครอบครัวเป็นหลัก ไม่ตามกระแสสังคม กล้าทวนกระแส ไม่ยึดติดหน้าตา ช่วยสังคมเท่าที่ทำได้ รู้จักประมาณตน รู้จักเลือกมีความเด็ดขาดในการประหยัดสร้างสังคมบัญชีครัวเรือน/สร้างสังคมประหยัด

3. เหตุที่ไม่สำเร็จ ข้อมูลไม่จริง บันทึกไม่ต่อเนื่อง จดบ้างไม่จดบ้าง ไม่ตั้งใจทำจริง ไม่เชื่อว่าทำบัญชีครัวเรือนแล้วจะแก้ปัญหาหนี้สินได้ ไม่อดทนที่จะรอผล เครียด ไม่เห็นประโยชน์ ไม่นำข้อมูลไปใช้ไม่ได้สร้างสังคมเดียวกัน คือ สังคมบัญชีครัวเรือนไม่เห็นทางในการเพิ่มรายได้ รูปแบบบัญชีครัวเรือนไม่มีเป้าหมาย หรือไม่เหมาะสมไม่ได้นำข้อมูลในบัญชีมาวิเคราะห์และปรับใช้

4. ข้อค้นพบ ผู้หญิงจดบันทึกได้ละเอียดและมีบทบาทมากกว่าผู้ชาย ใครทำใครได้ ใครทำใครรับบัญชีมีหลากหลายรูปแบบขึ้นกับความถนัดแต่ละคน การทำแล้วเห็นผลบอกต่อจะช่วยในการขยายผลได้ดี

สุภาคย์ อินทองคง (2550 : ออนไลน์) ได้กล่าวว่า การทำบัญชี คือ การจดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับเงื่อนไขปัจจัยในการดำรงชีวิตของเรา ในครอบครัวเรา ชุมชนของเรา และประเทศของเรา ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกจะเป็นตัวบ่งชี้อดีต ปัจจุบันและ อนาคตของชีวิตเรา เราสามารถนำข้อมูลอดีตมาบอกปัจจุบัน และอนาคตของเราได้ ข้อมูลที่ได้ที่บันทึกไว้ จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนชีวิตและกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตในครอบครัวในชุมชนในประเทศ ดังนั้น บัญชีครัวเรือน มีได้หมายถึง การบัญชี หรือบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวันเท่านั้น แต่อาจหมายถึงการบันทึกข้อมูลด้านอื่นๆ ในชีวิต ในครอบครัวของเราได้ด้วย การบันทึก คือ การเขียน เมื่อมีการเขียนก็มีการคิด เมื่อมีการคิดก็ก่อปัญญา เมื่อเกิดปัญญา เรามองเห็นเหตุเห็นผล เมื่อเห็นเหตุเห็นผลก็จะคิดจะทำให้ดูตามเหตุตามผลและนั่นคือทางเจริญ จึงเห็นได้ว่า

การทำบัญชีครัวเรือนในเรื่องรายรับรายจ่ายหรือเรื่องอื่นๆ คือวิถีแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นภาพร ลิขิตวงศ์ขจร (2549 : ออนไลน์) กล่าวว่า การทำบัญชีครัวเรือนถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้เราสามารถบริหารจัดการด้านการเงินของครัวเรือนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและสามารถบรรลุถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ความพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร เพื่อเตรียมรับมือผลกระทบต่างๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง หนทางสำคัญที่ทำให้การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้สำเร็จประการหนึ่งก็คือ การบริโภคตามความจำเป็นและเหมาะสมของแต่ละครัวเรือน ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการวางแผนและบริหารการเงินอย่างรอบคอบมีเหตุผลและใช้สติในการดำรงชีวิต บัญชีครัวเรือนสามารถจัดทำได้หลายรูปแบบแต่อย่างน้อยต้องมีการบันทึกข้อมูลรายรับและรายจ่ายปกติเป็นตาราง 5 ช่อง ประกอบด้วย ช่องแรก วันเดือนปีเพื่อบันทึกวันที่เกิดรายการนั้น ช่องที่สอง รายการ เพื่อบันทึกเหตุการณ์ ช่องที่สาม รายรับ เพื่อบันทึกจำนวนเงินที่ได้รับช่องที่สี่ รายจ่าย เพื่อบันทึกจำนวนเงินที่จ่ายออกไป และช่องสุดท้ายยอดคงเหลือ เป็นช่องสรุปยอดเงินคงเหลือในแต่ละวัน

จากความหมายของการจัดทำบัญชีครัวเรือนสรุปได้ว่า เป็นการจดบันทึก รายรับ-รายจ่าย ทางการเงินประจำวันของครัวเรือนลงในสมุด มีการจัดประเภท เป็นหมวดหมู่ตามลักษณะของรายการที่บันทึก มีการสรุปผลทางการเงินตามที่ได้จดบันทึกไว้

1.2 ความสำคัญหรือประโยชน์ของการทำบัญชี

วัลลภ เชษฐกุล (2548 : 1 - 8) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการบัญชีไว้ดังนี้

1. การจดบันทึกรายการค้าที่เกิดขึ้นใช้เป็นหลักฐานสำคัญในการอ้างอิงในภายหลัง
2. ช่วยให้ทราบผลการดำเนินงานของกิจการในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งว่าผลการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมา กิจการมีกำไรหรือขาดทุนเป็นจำนวนเท่าไร
3. ช่วยให้ทราบฐานะการเงินของกิจการในขณะใดขณะหนึ่งว่ากิจการมีสินทรัพย์ หนี้สิน และทุนเป็นจำนวนเท่าไร
4. การทำบัญชีเป็นการรวบรวมสถิติอย่างหนึ่งซึ่งช่วยในการบริหารงาน และให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการวางแผนการดำเนินงานและควบคุมกิจการให้ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย
5. การทำบัญชีถ้าทำอย่างถูกต้องเรียบร้อยจะช่วยป้องกันการผิดพลาดต่างๆ ในการทำงาน และสามารถตรวจสอบได้ว่ามีอะไรหรือรายการใดที่หลงลืมบ้าง

6. จากผลการสรุปทางการเงินซึ่งเป็นประโยชน์ในการเพิ่มทุนหรือลดทุน ตลอดจนข้อสันนิษฐานจากธนาคารหรือเพิ่มขยายกิจการได้

7. การทำบัญชีใช้เป็นหลักฐานสำคัญในการคำนวณภาษีได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงหรือไม่

ถนอมศรี ปรารภนาดี (2549 : ออนไลน์) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของข้อมูลทางการเงินบัญชีเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการอธิบายโดยคำตอบที่มีหลักฐานอ้างอิงสามารถทำการตรวจสอบได้และสร้างความเชื่อถือได้ชัดเจนและเป็นข้อมูลที่แน่นอนกว่าข้อมูลทางด้านอื่นสามารถวางแผนด้านการเงินให้มีสภาพคล่องได้ดีไม่ประสบปัญหาภาวะวิกฤต

ปัทมกร วงศ์ชิตวรณ (2549 : ออนไลน์) ได้กล่าวถึง ที่มาของบัญชีครัวเรือน ว่ามาจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงมีการรณรงค์ให้ประชาชนทุกครัวเรือนมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน มีสโลแกนว่า จดแล้วไม่จน โดยมี ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศคจ.) เป็นแกนในการดำเนินการ แนวคิดหลักในการทำบัญชีครัวเรือน จะสำเร็จได้ คือทีมวิจัย เพราะความสำเร็จจะต้องลงไปทำงานเป็นทีม ทีมนั้นจะต้องมี แนวคิดหลักในการลงไปทำงานที่จะต้องเน้นการสร้าง “กระบวนการเรียนรู้และคิด” ไม่เน้นการ “เก็บข้อมูล” ดังนั้น ทีมต้องลงไปเพื่อจัดกระบวนการคิดและเรียนรู้เรื่องของตัวเอง และรายจ่ายของตนเอง เพราะถ้าลงไปจัดกระบวนการแล้วผิดพลาดหรือทำแล้วครอบครัวยุหรือชุมชนที่ลงไปทำนั้นไม่ประทับใจ ไม่รู้สึกตระหนักในการทำบัญชีครัวเรือน จะทำให้การทำงานของโครงการต่อ ๆ ไปทำงานยากขึ้น เพราะชุมชนเชิดกับการที่จะต้องให้ข้อมูลกับหลาย ๆ หน่วยงาน ให้ข้อมูลซ้ำ ๆ แล้วไม่มีอะไรดีขึ้น

สุตา สิทธิสันติกุล (2549 : 9) กล่าวว่า บัญชีครัวเรือนมีการก่อเกิดมายาวนานโดยการสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีจิตใจปรารถนาดีต่อชุมชน โดยมีลักษณะของกลุ่มคนที่เลือกจะทำบัญชีครัวเรือน 3 กลุ่มคือ 1) คนที่เชื่อและทำตาม 2) คนที่ทำตามกระแสของคนอื่นแต่ไม่เข้าใจไม่นำข้อมูลไปใช้ซึ่งเป็นลักษณะของคนส่วนใหญ่ 3) คนที่ไม่เชื่อว่าเครื่องมือนี้จะแก้ไขได้และไม่ทำเลย บัญชีครัวเรือนมีส่วนช่วยในการเปลี่ยนชีวิตทุกคนมีชีวิตที่ดีขึ้นจากที่เคยฟุ่มเฟือยก็หันมาประหยัดรู้จักคุณค่าของเงินยับยั้งชั่งในการจับจ่ายลดละเลิกพฤติกรรมกินเหล้า เล่นหวย เล่นการพนันไม่กู้เงินเพิ่มมีการปรับพฤติกรรมดำรงชีวิตเป็นอยู่แบบพอเพียงเป็นคนละเอียดรอบคอบมีการวางแผนการลงทุนมีการวางแผนการผลิต

วิธีการบันทึกมีอยู่หลากหลายตามเป้าหมายการใช้ประโยชน์จากข้อมูลหรือความถนัดของแต่ละคน หากต้องการดูรายรับ-รายจ่าย ก็จดแยกหมวดลงวันที่ชัดเจนตามที่ทำกันอยู่บางคนจดเฉพาะรายการและตัวเลขไม่ลงวันที่ให้เห็นรายรับรายจ่ายแต่ละเดือนก็พอ บางคนจดเพียงรายการเดียวที่ตั้งใจจะจด เช่น บางท่าน จดเฉพาะค่าเล่าของสามี เพราะอยาก

ให้สามี เลิกดื่มเหล้า หรือหากต้องการจดเพื่ออาชีพและการลงทุน ก็แยกเป็นบัญชีเฉพาะให้เห็น
กำไร-ขาดทุน เช่น บัญชีร้านซ่อมรถ บัญชีการผลิตทางการเกษตร

นภาพร ลิขิตวงศ์ขจร (2549 : ออนไลน์) กล่าวว่า การทำบัญชีครัวเรือนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อแนวทางสู่ความพอเพียง ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้จักประมาณตนเอง มีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างรอบคอบ มีสติในการดำรงชีวิต ซึ่งการวางแผนที่ดีนั้นจำเป็นจะต้องมีการจดบันทึกข้อมูลที่ถูกต้อง มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับรายรับและรายจ่ายของครัวเรือน เพื่อจัดทำเป็นบัญชีครัวเรือน และนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาหาวิธีการเพิ่มรายรับและลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อให้เกิดความพอดี หากมีส่วนที่เหลือก็ให้เก็บไว้ออมเพื่อใช้ในอนาคตการทำบัญชีครัวเรือนเป็นการจดบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวันของครัวเรือน ดังนั้นการทำบัญชีครัวเรือนจึงมีความสำคัญ ดังนี้

1. ทำให้ทราบรายรับ รายจ่าย และหนี้สินของครัวเรือนรายรับ เป็นเงินหรือของมีค่าที่ครัวเรือนได้รับจากการประกอบอาชีพหรือผลตอบแทนที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยน เช่นเงินเดือน ดอกเบี้ยจากเงินฝากธนาคารรายได้จากการขายสิ่งของเหลือใช้ เป็นต้น หนี้สินเป็นเงินหรือของมีค่าที่ครัวเรือนได้รับจากแหล่งภายนอก โดยมีภาระที่ต้องชดเชยคืนในอนาคต เช่น การกู้ยืมเงินจากธนาคาร การกู้ยืมเงินจากเพื่อนบ้านการรับเงินช่วยเหลือต่างๆ ที่ต้องใช้คืนภายในระยะเวลาที่กำหนด การซื้อเงินผ่อน การเช่าซื้อ และการซื้อสินทรัพย์เป็นเงินเชื่อ เป็นต้น รายจ่าย เป็นเงินหรือของมีค่าที่จ่ายออกไปเพื่อให้ได้สิ่งของหรือบริการ เช่น ค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าค่าอาหาร เป็นต้น

2. ทำให้ทราบว่าครัวเรือนมีเงินคงเหลือเท่าใดในแต่ละวัน

3. นำข้อมูลมาใช้ในการบริหารจัดการเงิน จัดลำดับความสำคัญของรายจ่าย และวางแผนการใช้จ่าย ว่ารายจ่ายใดมีความจำเป็น รายจ่ายใดไม่มีความจำเป็น สามารถตัดออกได้

3.1 การหาทางเพิ่มรายรับ เช่น การใช้เวลาว่างในการผลิตหรือแปรรูปสินค้าเพื่อนำไปจำหน่าย การปลูกผักสวนครัวเพื่อนำไปจำหน่าย เป็นต้น

3.2 การตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นนอกจากการใช้จ่ายของครัวเรือน รายจ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น รายจ่ายเกี่ยวกับการพนันสุรา รายจ่ายฟุ่มเฟือย รายจ่ายการสังสรรค์ที่มากเกินไป เป็นต้น

3.3 การลดรายจ่ายที่จำเป็นลง เช่น การเดินทางโดยใช้การเดินเท้าหรือการปั่นจักรยาน แทนการใช้รถยนต์ ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางและทำให้สุขภาพแข็งแรง การปลูกผักสวนครัวไว้ทานเอง ช่วยลดรายจ่ายค่าอาหารของครัวเรือน นอกจากนั้นผักสวนครัวที่ปลูกเองยังมีคุณภาพดีและปลอดภัยจากสารเคมี เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญของการทำบัญชีครัวเรือนสรุปได้ว่าการจัดทำบัญชีครัวเรือนทำให้ทราบรายรับ - รายจ่าย ประจำวันของ

ครัวเรือน ทราบหนี้สิน เงินคงเหลือ และสามารถนำข้อมูลที่ได้มาใช้บริหารทางการเงินของครัวเรือน ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างวินัยทางการเงิน เพราะการจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นวิธีแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 โครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน

หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำบัญชีครัวเรือน ได้แก่ สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ได้จัดทำโครงการส่งเสริมภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกรไทย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้จัดทำโครงการสนับสนุนการจัดทำบัญชีครัวเรือน ปี 2549 ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยมีรายละเอียดของแต่ละโครงการดังนี้

1.3.1 โครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกรไทย

การดำเนินโครงการมีทั้งในระดับชาติและระดับจังหวัด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ระดับชาติในปีงบประมาณ 2550 กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้กำหนดแผนงานภายใต้โครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกรไทย ในการให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชี ถวายเป็นเครื่องราชสักการะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสที่ครองสิริราชสมบัติ ครบ 60 ปี ในปี 2549 และวโรกาส ที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา ในปี 2550 โดยน้อมนำพระราชดำรัสสู่แนวคิดมาปฏิบัติจริง สร้างชีวิตที่ดีขึ้นด้วยกิจกรรม ทำบัญชี มีพอใช้ ให้พออยู่ เพื่อให้พอของเรามีความสุขและภูมิใจ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเป้าหมาย 1 ล้าน คน แยกได้ 3 กลุ่ม กลุ่มแรก ได้แก่ สถาบันเกษตรกร/สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร กลุ่มที่ 2 สถาบันการศึกษา/นักเรียนประถม/นักเรียนมัธยม/นักศึกษา และกลุ่มที่ 3 บุคคลทั่วไป หรือกลุ่มอาชีพที่มีรายได้จากการประกอบอาชีพ โครงการเสริมสร้างฯ มีกลไกความร่วมมือในการดำเนินงาน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยบัญชี ผ่านกลไกความร่วมมือต่างๆ ได้แก่ 8 หน่วยงานที่ร่วมบูรณาการในโครงการทำบัญชี มีพอใช้ ให้พออยู่ การบริการแก่จนกระทรงมหาดไทย นิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขต ส่งเสริมการปฏิรูปการเกษตร ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด สถาบันเกษตรกรทั่วประเทศ เกษตรกรทั่วไป โรงเรียนใน กรุงเทพมหานคร 50 เขต สถาบันการศึกษาที่มีกรมเป้าหมายเป็นสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ครู กลุ่มบุคคลทั่วไป และชุมชนเมือง ได้แก่ กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียน กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) ทำบัญชี มีพอใช้ ให้พ่อดูการบูรณาการแนวคิด คือ คนไทยทุกคนสามารถมีส่วนร่วมบอกรักในหลวงตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการทำบัญชี มีพอใช้ ให้พ่อดู มีกลยุทธ์ในการดำเนินงานเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการบันทึกบัญชีรับ - จ่าย ประจำวัน หรือบัญชีรับจ่ายในครัวเรือนโดยสามารถรายงานผลเป็นเป้าหมายในโครงการเสริมสร้างฯ กลุ่มเป้าหมายที่บูรณาการแนวคิด ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย ชุมนุมสหกรณ์บริการเดินรถแห่งประเทศไทย ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย กรมศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการ และสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมบูรณาการส่วนใหญ่จะเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นต้น

2) การบริการแก่จน/ นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตปฏิรูปที่ดิน การบริการแก่จน คือ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเกษตรกรและบุคคลที่ไปได้มาลงทะเบียนคนจนของกระทรวงมหาดไทยตามนโยบายรัฐบาล การบูรณาการความร่วมมือการทำงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการบริการแก่จน มีกลยุทธ์ในการดำเนินงานเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยใช้โครงการเสริมสร้างฯ ผ่านกลไกการบริการแก่จนถ่ายทอดความรู้ทางบัญชีเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งข้าราชการของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์จะร่วมทีมงานจังหวัด/ อำเภอ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจการบริการแก่จนในท้องที่ร่วมกับการบริการแก่จนระดับจังหวัด/อำเภอ ตำบล /ชุมชน ประสานงานเครือข่ายอาสาสมัครปัญหาฯ โดยสนับสนุนให้ "อาสาสมัครเกษตรด้านบัญชี" ร่วมปฏิบัติงานและแนะนำการใช้บัญชีแก่บุคคลเป้าหมาย ได้แก่ บัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน และบัญชีประกอบอาชีพ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนิคมเศรษฐกิจพอเพียงใน เขตปฏิรูปที่ดิน เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ต้องกำหนดแผนการถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิกสหกรณ์ในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้มีความรู้ในเรื่องบัญชี รายรับ-รายจ่าย และการบันทึกการประกอบอาชีพ เพื่อทราบต้นทุนการผลิตเนื่องจากสมาชิกสหกรณ์ใน เขตปฏิรูปที่ดินเป็นกลุ่มเป้าหมายที่รัฐบาลให้ความสำคัญและสนับสนุนในเรื่องการแก้ปัญหาความยากจนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในการรวมกลุ่มขายผลิตผลทางการเกษตรและผลิตผลอื่นในชุมชนศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน กลุ่มเป้าหมายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเป็นการให้ความรู้ด้านบัญชีรับ-จ่าย ในครัวเรือนเชิงบูรณาการตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ขยายการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้ต่างๆ ที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีอยู่แล้ว เช่น สถานีพัฒนาที่ดิน ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล เพื่อต่อยอดที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดไว้ตำบลละ 1 ศูนย์ สำหรับเป็นแม่ข่ายที่ไม่พร้อมยกระดับเป็นศูนย์เรียนรู้เครือข่ายหรือเลือกต่อยอดศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล

3) สหกรณ์การเกษตร/กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร/กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามประสาน (Win Win Relationship : WWR) ผู้ปกครองของเด็กนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส 43 โรงเรียน เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่กรมฯ ได้ร่วมดำเนินการทำข้อตกลงในปีที่ผ่านมาและจะดำเนินการร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องจนสิ้นสุดโครงการ โดยมี ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร และอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชีร่วมมือสนับสนุนให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อาสาสมัครเกษตรด้านบัญชี คือ อาสาสมัครเกษตรด้านบัญชีเดิม เกษตรกรรายบุคคลที่ผ่านการเรียนรู้สมุดบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน และบุคคลทั่วไปที่มีความรู้ด้านบัญชี โดยสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จะคัดเลือกกลุ่มบุคคลดังกล่าวเข้ารับการอบรมเพื่อเสริมสร้างความพร้อมและพัฒนาขีดความสามารถในหลักสูตรอบรมฝึกปฏิบัติสมุดบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน และสมุดบัญชีประกอบอาชีพ เพื่อปฏิบัติงานถ่ายทอดความรู้ด้านบัญชีในโครงการเสริมสร้างฯ โดยเป็นวิทยากรในโครงการเสริมสร้างฯ วิทยากรในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชน วิทยากรผู้ช่วย หรือกระดานการเรียนรู้และติดตามประเมินผล/ เก็บบันทึกข้อมูลรายบุคคลและเป็นเครือข่ายในชุมชนทำให้เกิดการดำเนินงานต่อเนื่องไปถึงการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพเพื่อเข้าถึงแหล่งทุนช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งด้วยอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชี ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นหน่วยงานที่ร่วมมือกับกรมตรวจบัญชีสหกรณ์สนองนโยบายรัฐบาลด้วยการให้ความร่วมมือในการใช้เอกสารทางบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน (รายบุคคลเดิม) ประกอบการพิจารณาเพื่อเข้าสู่แหล่งทุนในโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญา จากสมุดบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือนและสมุดบัญชีประกอบอาชีพในโครงการเสริมสร้างฯ ที่สามารถต่อยอดให้ทราบถึงต้นทุนประกอบอาชีพได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นการทำงานที่ทุกฝ่ายจะช่วยกันผลักดันในลักษณะบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรม

4) ชุมชนเมือง ชุมชนเมืองและโรงงานใน กรุงเทพมหานคร และปริมณฑลเป็นกลุ่มเป้าหมายในกรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑล ประกอบด้วย กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเครดิตยูเนี่ยน สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน สหกรณ์บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มลูกเสือชาวบ้านและโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร 50 เขต ร่วมกับผู้นำชุมชนผู้บริหารโรงเรียน ได้เล็งเห็นความสำคัญการใช้บัญชีเป็นเครื่องมือ เพื่อสร้างวินัยในการออมของเยาวชนและสำหรับกลุ่มคนในชุมชนด้วยสมุดบัญชีรับ-จ่าย ในครัวเรือน ด้วยการเริ่มต้นจากการคิดจำแนก คิดปะติดปะต่อจากรายได้รายจ่ายหนี้สินที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันจากการบันทึกบัญชีเพื่อสร้างวินัยในการใช้จ่ายอย่างเป็นระบบ อันจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนเมืองต่อไป

5) สถาบันการศึกษา กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชน เช่น นักเรียนระดับประถม สร้างแรงจูงใจกระตุ้นการเรียนรู้ในการลงบัญชีด้วย สมุดต้นกล้า เศรษฐกิจพอเพียงกิจกรรมชวนน้องลงบัญชีและกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักเรียนในระดับมัธยม และนักศึกษา ควรใช้สมุดบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน ในกิจกรรมลงบัญชีทดแทนคุณ หนึ่ง สำหรับโครงการ ทำบัญชี มีพอใช้ ให้พออยู่ ซึ่งเป็นกิจกรรมภายใต้โครงการเสริมสร้างฯ กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวเป็นการบูรณาการร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูบุคลากรทางการศึกษา ได้เข้าร่วมการจัดทำบัญชีรับ-จ่ายประจำวันของตนเองหรือครอบครัวเอเรียนรู้ในการสร้างวินัยทางการเงินจากข้อมูลการใช้จ่ายที่ได้ลงบันทึกบัญชีไว้ โดยน้อมนำแนวพระราชดำริในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในชีวิตประจำวัน

6) บุคคลทั่วไป บุคคลทั่วไปคือกลุ่มเป้าหมายที่ประกอบอาชีพ อิสระ มนุษย์เงินเดือนเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการเสริมสร้างฯ หรือโครงการทำบัญชีมีพอใช้ ให้พออยู่ ได้แก่ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ชุมนุมสหกรณ์อมทรัพย์แห่งประเทศไทยจำกัด ชุมนุมสหกรณ์บริการเดินรถแห่งประเทศไทยจำกัด และบุคคลทั่วไปที่สนใจที่จะบันทึกบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน จากการณรงค์ผ่านสื่อต่างๆ ของกรมฯ ที่ได้เผยแพร่บัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือนและเห็นความสำคัญของการบันทึกบัญชีโดยนำข้อมูลจากการลงบัญชีไปวางแผนในการประกอบอาชีพเพื่อทราบกำไรขาดทุน โดยใช้หลักและวิถีคิดของโครงการเสริมสร้างฯ ก็คือ มีอาชีพมีบัญชีมีอนาคต

ในปีงบประมาณ 2550 ทุกกลไกความร่วมมือดังกล่าวข้างต้นเป็นตัวชี้วัด (KPI) แยกเป็น อบรมความรู้ความเข้าใจ 1,000,000 คน ฝึกอบรมปฏิบัติบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน 400,000 คน สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ต้องวิเคราะห์และกำหนดเป้าหมายเป็นรายกลไกในแต่ละเรื่อง โดยประมาณการแต่ละกลไกตามความเหมาะสม ผลรวมทุกกลไกจะเท่ากับแผนของจังหวัดในภาพรวมของโครงการเสริมสร้างฯที่กำหนดไว้ และต่อยอดด้วยบัญชีประกอบอาชีพ ซึ่งในการต่อยอดบัญชีประกอบอาชีพไม่ถือเป็นตัวชี้วัดแต่เป็นการติดตามและพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของเกษตรกรในภาพรวมของโครงการเสริมสร้างฯ แนวทางการปฏิบัติงานสร้างเสริมอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชี

ในปีงบประมาณ 2550 กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานของอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชี ซึ่งเป็นกลไกในการสร้างเครือข่ายการปฏิบัติงานทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ในโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกรไทยในระดับตำบลอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชีจะทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านบัญชีรับ รายจ่ายในครัวเรือนและบัญชีกลุ่มต้นทุนอาชีพกระตุ้นการเรียนรู้และติดตามประเมินผลแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

นิยาม อาสาสมัครเกษตรด้านบัญชี คือบุคคลที่ลงบัญชีมาแล้วอย่างต่อเนื่องและมีความศรัทธาในการลงบัญชีเป้าหมายผู้ที่จะเป็นอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชีในการปฏิบัติงานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. ครัวบัญชีอาสาสมัครเกษตรเดิมในโครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ บุคคลที่ผ่านการเรียนรู้อบรมบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน (รายบุคคลเดิม) และบุคคลทั่วไป ที่มีความรู้ด้านบัญชี

วิธีดำเนินการ สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ดำเนินการ ดังนี้

คัดสรรอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชี จากครัวบัญชีอาสาสมัครเกษตรกรเดิมในโครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ บุคคลที่ผ่านการเรียนรู้อบรมบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน (รายบุคคลเดิม) บุคคลทั่วไป ที่มีความรู้ด้านบัญชีให้การศึกษาอบรมแก่อาสาสมัครเกษตรด้านบัญชีด้วยสมุดบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือนสมุดคิดกำไร-ขาดทุนจากการประกอบอาชีพ สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ดำเนินการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชีเพื่อเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ด้านการจัดทำบัญชีเป็นวิทยากรผู้ช่วยถ่ายทอดความรู้ด้านการจัดทำบัญชี เป็นวิทยากรในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน

1. คัดเลือกอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชีเพื่อติดตามประเมินผลเกษตรกร ปีละ 2 ครั้ง
2. เสวนาอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชี พร้อมมอบรางวัลเชิดชูเกียรติในระดับจังหวัด

สำหรับการดำเนินโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกรไทยของสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ในระดับจังหวัดได้มีการดำเนินการทุกจังหวัดสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอ จังหวัดพิษณุโลกเท่านั้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

โครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกรไทย หลักสูตร ความรู้ ความเข้าใจ และฝึกปฏิบัติการบันทึกบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน และการประกอบอาชีพ โดยสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์พิษณุโลกมีหลักการและเหตุผลเพื่อสนับสนุนและเสริมสร้างเกษตรกรและบุคคลทั่วไปให้มีความรู้ด้านบัญชี เพื่อการพัฒนาที่มุ่งสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการพัฒนาวิชาชีพและแก้ปัญหาความยากจน และหนี้สินของเกษตรกร ตามหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้เกษตรกรไทยบุคคลที่ไปได้รับโอกาสเรียนรู้การจัดทำบัญชี ซึ่งได้แก่ การจัดทำบัญชีรับ-จ่าย ในครัวเรือน และบัญชีต้นทุนในการประกอบอาชีพและสามารถควบคุมรายรับรายจ่ายในครัวเรือนได้รู้ต้นทุนในการประกอบอาชีพและสามารถวางแผนการประกอบอาชีพในอนาคตได้โดยใช้การถ่ายทอดการเรียนรู้ในการเพิ่มความสามารถให้เกษตรกรมีความเข้มแข็งได้รับโอกาสเรียนรู้การจัดทำบัญชีอย่างง่าย นอกจากนี้ ยังดำเนินการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีโดยการรณรงค์เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้

ทางบัญชีรายบุคคลและติดตามการเรียนรู้รายบุคคล โดยมีแผนสอนซ่อมเสริมออกแนะนำและเสริมทักษะรายบุคคลอย่างต่อเนื่องโดยมีวัตถุประสงค์คือ

1) เสริมสร้างความรู้ด้านบัญชีให้เกษตรกรและบุคคลทั่วไปแต่ละครัวเรือนให้เห็นประโยชน์ของการจัดทำบัญชี รัรายได้ รัรายจ่าย จ่ายอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน และบัญชีต้นทุนการประกอบอาชีพได้

2) เปิดโอกาสให้เกษตรกรและบุคคลทั่วไปสามารถเรียนรู้อการจัดทำบัญชี สามารถพึ่งตนเองได้เพื่อหลุดพ้นจากการความยากจนและมีอนาคตที่ดีต่อไป

3) เสริมสร้างวัฒนธรรมในการมีวินัยทางการเงินให้กับเกษตรกร และบุคคลทั่วไป

โดยคาดว่าผลที่ได้เกษตรกรและบุคคลทั่วไปจะได้รับประโยชน์จากการทำบัญชี สามารถนำข้อมูลที่ได้อวางแผนการใช้จ่ายเงินในอนาคตได้ ช่วยแก้ไขปัญหาคความยากจน สร้างโอกาสการเรียนรู้ สร้างจิตสำนึกในการมีวินัยทางการเงิน มีเป้าหมาย 15,950 คน จัดให้มีการสอนวิชา ความรู้ความเข้าใจการบันทึกบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน และฝึกปฏิบัติการบันทึกบัญชี รับ-จ่าย ใช้เวลา 3 ชั่วโมง มีอาสาสมัครเกษตรกรด้านบัญชีของสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์พิษณุโลก พื้นที่ดำเนินการคือในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดพิษณุโลกรวม 9 อำเภอ ระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่เดือนธันวาคม 2549 ถึงเดือนกันยายน 2550

1.3.2 โครงการสนับสนุนการทำบัญชีครัวเรือน ปี 2549 ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร, 2547) ได้กำหนดนโยบายอย่างชัดเจนที่จะพัฒนา และยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้สูงขึ้น ตั้งแต่ปี 2548 โดยสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ แลพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรลูกค้าสถาบันของลูกค้าและประชาชนในชนบท รวมทั้งร่วมมือกับเครือข่ายพันธมิตรด้านพัฒนาชนบทในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมควบคู่กับส่งเสริมการออม และจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกร

ในสถานการณ์ปัจจุบันครอบครัวเกษตรกรไทยโดยทั่วไปยังดำรงชีวิตอยู่ด้วยความประมาททั้งด้านการผลิตและบริโภคนอกจากนั้นยังไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารการเงินของครอบครัวทำให้ไม่ทราบว่าแต่ละวันแต่ละเดือนมีรายได้เท่าใด มีค่าใช้จ่ายอะไรบ้างและใช้จ่ายอย่างไร ไม่ประหยัด ไม่เก็บออมอย่างสม่ำเสมอ อันเป็นเหตุของ

การใช้จ่ายเกินตัวไม่สมดุลกับรายได้ มีภาระหนี้สิน และไม่สามารถที่จะวางแผนการเงินในอนาคตได้

ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร, 2547) ได้เล็งเห็นว่า หลักการของระบบบัญชีเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่จะช่วยให้ครอบครัวเกษตรกรสามารถบริหารจัดการทางการเงินของครอบครัวได้ซึ่งจากการดำเนินงานที่ผ่านมา ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตรได้สนับสนุนการทำบัญชีครัวเรือนมาแล้วใน 1,000 ชุมชน ที่ดำเนินงานแผนแม่บทชุมชน โดยมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้าในตำบลเป้าหมายและจากบัญชีครัวเรือนได้รวบรวมเป็นบัญชีหมู่บ้าน จากบัญชีหมู่บ้านเป็นบัญชีชุมชน (ระดับตำบล) จากบัญชีต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้เห็นปัญหาต่างๆ ในชุมชน เช่นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง ต้นทุนการผลิตสูง รายได้ภาคเกษตร และนอกภาคเกษตรต่ำ เมื่อชุมชนเห็นปัญหาจึงร่วมกันจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินและความยากจน เช่น แผนการเงินการออม หรือธนาคารชุมชน แผนวิสาหกิจชุมชน แผนการตลาด เป็นต้น หลังจากนั้นชุมชนจึงนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

จะเห็นได้ว่าบัญชีในครัวเรือนเป็นรากฐานสำคัญในระดับปัจเจกชน ซึ่งจะทำให้มีการต่อยอดไปในระดับชุมชนต่อไป ด้วยความสำคัญดังกล่าว ดังนั้น ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร จึงจัดให้มีโครงการ “ครอบครัวเกษตรกรไทย ร่วมใจทำบัญชีครัวเรือน” เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ครอบครัวเกษตรกรได้เห็นความสำคัญของการทำบัญชีอันจะนำไปสู่การบริหารจัดการทางการเงินของครอบครัวเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ รู้รายได้ รู้รายจ่าย รู้กำไร รู้ขาดทุน รู้ถึงการใช้จ่ายอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และนำไปสู่การออมในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการจัดทำบัญชีครัวเรือนของธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร

ธนาคารมีนโยบายการดำเนินงาน ปีบัญชี 2548 อย่างชัดเจนที่จะพัฒนา และยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้สูงขึ้น และการจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าวโดยที่ธนาคารมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนคือ

1. เพื่อจุดประกายการเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารการเงินให้แก่ครอบครัวของเกษตรกร โดยใช้ หลักของการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างง่าย ซึ่งมีการจดบันทึก รายรับ-รายจ่าย เป็นประจำ และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหลังการจัดทำบัญชีครัวเรือน

2. เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้มีการเรียนรู้การจัดการบริหารการเงินของครอบครัว เรียนรู้หลักการบัญชี และให้มีนิสัยการใช้จ่ายที่มีประโยชน์ รู้จักการออม

3. เพื่อเชื่อมโยงบัญชีครัวเรือนในระดับปัจเจกชนสู่บัญชีชุมชน ตลอดจนจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินและความยากจน

เป้าหมายของโครงการ

เป้าหมายตามกลุ่มเกษตรกรในระยะเริ่มแรกของโครงการธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตรจะดำเนินการส่งเสริมให้ครอบครัวเกษตรกรไทยจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยผ่านกลุ่มบุคคลเป้าหมายใน 2 ระดับ ดังนี้

ระดับเกษตรกร

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จะร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและสถานศึกษาส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยการจดสมุดบัญชีครัวเรือนให้เกษตรกรไปจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย อย่างง่ายซึ่งกำหนดกลุ่มเป้าหมายในระยะเริ่มแรก จำนวน 900,000 ครอบครัว ดังนี้

1. กลุ่มเกษตรกร/ชุมชนที่ผ่านการอบรมสัมฤทธิ์ธรรมชีวิตตามโครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ 5,000 ชุมชน จำนวน 300,000 ครัวเรือน
2. กลุ่มเกษตรกร/ชุมชนที่ผ่านการเรียนรู้แผนแม่บทชุมชน 1,000 ชุมชน จำนวน 100,000 ครัวเรือน
3. เกษตรกรตามโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนของรัฐบาล (หนี้นอกระบบ) จำนวน 50,000 ครัวเรือน
4. เกษตรกรที่มีปัญหาการชำระหนี้ (หนี้ในระบบ) จำนวน 50,000 ครัวเรือน
5. สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน 50,000 กองทุน จำนวน 400,000 ครัวเรือน

ระดับบุตรหลานเกษตรกร

เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนของชาติได้เรียนรู้การจัดการบริหารการเงินของครอบครัวรู้หลักการจัดทำบัญชี มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น และเป็นการสร้างกิจกรรมสัมพันธ์ในครอบครัวเกษตรกรโดยธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตรส่งเสริมให้บุตรหลานเกษตรกร เป็นผู้จัดทำบัญชีให้กับครอบครัวอีก จำนวน 10,000 ครัวเรือน ดังนี้

1. ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร ร่วมมือกับโรงเรียน และองค์กรท้องถิ่นในพื้นที่ดำเนินงาน ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร สาขาทั่วประเทศ รับสมัคร “นักบัญชีครัวเรือนอาสา” เพื่อช่วยผู้ปกครองบันทึกบัญชีครัวเรือน

2. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจะร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ สถานศึกษา จัดให้มีการอบรมเพื่อให้ความรู้ การบริหารจัดการทางการเงินของครัวเรือน และหลักการบัญชี ให้กับ “นักบัญชีครัวเรือนอาสา”

3. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจัดให้มีโครงการประกวดการจัดทำบัญชีของ “นักบัญชีครัวเรือนอาสา” โดยมอบรางวัลทุนการศึกษา เพื่อเป็นการขับเคลื่อนโครงการ

วิธีการดำเนินงานการจัดทำบัญชีครัวเรือน

การจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร ในช่วงแรกของการดำเนินงานตามโครงการธนาคารจะมุ่งเน้นเกษตรกรที่กู้เงินจากโครงการต่างๆ ของธนาคาร จำนวน 500,000 ราย และให้ทุกสาขาเลือกตำบลนำร่อง ที่จะดำเนินงาน “โครงการครอบครัวเกษตรกรไทยร่วมใจทำบัญชีครัวเรือน” จัดทำบัญชีครัวเรือนของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 400,000 ราย

วิธีดำเนินงานการจัดทำบัญชีครัวเรือนของธนาคารในภาพรวมทั้งประเทศ

1. ชักซ้อม ครู ก ครู ข ซึ่งมีอยู่จำนวน 2,000 ราย และชักซ้อมนักบัญชีครัวเรือนอาสา(บุตรหลานเกษตรกร) จำนวน 10,000 ราย ให้ดำเนินการปฏิบัติการในพื้นที่ และติดตามผลการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรเป้าหมายตลอดจนประสานงานกับโรงเรียน องค์กรท้องถิ่นและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันติดตามผล

2. ให้ครู ก และ ครู ข คัดเลือก “ครอบครัวอาสาจัดทำบัญชีครัวเรือน” พ่อ แม่ ลูก ที่จะมีกิจกรรมสัมพันธ์และเรียนรู้การบริหาร การเงินในครอบครัวร่วมกันโดยประสานงานกับโรงเรียนและองค์กรท้องถิ่น

3. รณรงค์ให้พนักงานเป็นต้นแบบในการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อสะท้อนตัวอย่างที่ดีให้แก่เกษตรกร

163946

ป
339.45
ป3611น
ค. ๑

การสร้างแรงจูงใจ

แม้ว่าการทำบัญชีครัวเรือนเป็นผลดีต่อเกษตรกรเป็นอย่างมาก แต่การดำเนินงานที่ผ่านมาในการเรียนรู้แผนแม่บทชุมชน พบว่ามีปัญหาหลายประการ เช่น เกษตรกรละเลยในการทำบัญชีครัวเรือน ทำบัญชีไม่ต่อเนื่อง ตลอดจนไม่บันทึกข้อมูลที่เป็นจริง ไม่ทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ไม่ลดค่าใช้จ่าย ไม่เกิดเงินออม ดังนั้น จึงควรสร้างแรงจูงใจหรือให้รางวัลดังนี้

1. แรงจูงใจจากต้นแบบ

1.1 คัดเลือกบุคคลหรือครอบครัวต้นแบบ ผู้จัดทำบัญชีครัวเรือน และประสบความสำเร็จ ในการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เช่น นางเลียม บุตรจันทา เกษตรกรในอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา นายเล็ก กุศลวงศ์แก้ว ประชาชนชาวบ้านจากอินแปลง จังหวัดสกลนคร

1.2 คัดเลือกชุมชนต้นแบบที่มีการเชื่อมโยงบัญชีครัวเรือนสู่บัญชีชุมชนแผนแม่บทชุมชน ตลอดจนมีการแปลงแผนแม่บทชุมชน แผนวิสาหกิจชุมชน แผนการเงินสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมทำให้ชุมชนสามารถลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้เป็นจำนวนมาก

1.3 คัดเลือกชุมชนต้นแบบ ที่มีผู้จัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นจำนวนมาก

1.4 ประกวดเรียงความสะท้อนบทเรียนจากบัญชีครัวเรือนโดยพนักงาน ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร และบุตรหลานเกษตรกร

2. แรงจูงใจจากเงื่อนไข

2.1 กระตุ้นให้เกษตรกรทำบัญชีครัวเรือนโดยกำหนดเงื่อนไขให้เกษตรกรนำมาแสดงต่อพนักงานในวันทำสัญญาเงินกู้โดยเฉพาะเกษตรกรรายใหญ่จะได้ประโยชน์มากในการทำบัญชีครัวเรือน

2.2 ให้มีการชดเชยดอกเบี้ยเงินกู้สำหรับเกษตรกร หรือกลุ่มเกษตรกรที่มีการทำบัญชีครัวเรือนและให้รางวัลสำหรับชุมชนที่มีสมาชิกในชุมชนบัญชีครัวเรือน ร้อยละ 80 ขึ้นไป

วิธีดำเนินงาน/แผนปฏิบัติงาน

สำนักงานใหญ่ ฝ่ายนโยบายและกลยุทธ์มีหน้าที่รับผิดชอบ

ดังนี้

1. ดำเนินการจัดทำโครงการและกำหนดกลยุทธ์ดำเนินงาน
2. ออกแบบและจัดทำสมุดบัญญัติคร้วเรือน
3. ประสานงานดำเนินการประชาสัมพันธ์โครงการผ่าน

ช่องทางสื่อต่างๆ

4. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ตามความเหมาะสม
5. ติดตามประเมินผลโครงการ
6. จัดสรรงบประมาณดำเนินโครงการ

ฝ่ายพัฒนาลูกค้าและชนบทมีหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

1. จัดทำคำชี้แจงและวิธีปฏิบัติเพื่อให้ส่วนงานในพื้นที่

ดำเนินการ

2. ปรับปรุงโครงการกำหนดกลยุทธ์ดำเนินงาน และกำหนด

กลุ่มเป้าหมาย

3. สนับสนุนการปฏิบัติงานโครงการในพื้นที่เป้าหมาย

4. ชักซ้อมครู ก ครู ข กองทุนหมู่บ้านเรื่องการจัดทำบัญชี

คร้วเรือน

5. กำหนดแผนงานการมอบสมุดบัญญัติคร้วเรือนให้กับ

เกษตรกรลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย

6. ดำเนินการให้ความรู้แก่เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายใน

การจัดทำบัญชีคร้วเรือนร่วมกับ ครู ก ครู ข

7. จัดประกวดเรียงความสะท้อนบทเรียนจากบัญชีคร้วเรือนระดับประเทศ โดยคณะกรรมการประกอบด้วย ฝ่ายพัฒนาลูกค้าและชนบท ฝ่ายนโยบาย และกลยุทธ์ ฝ่ายนโยบายรัฐ ฝ่ายบริหารกลาง และฝ่ายกิจการสาขา 1 – 9

ฝ่ายนโยบายรัฐ

1. มีหน้าที่รับผิดชอบการพิจารณาดำเนินการจัดสรรงบประมาณจากงบประมาณแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนประจำปีงบประมาณมาใช้เพื่อการนี้ตามความเหมาะสม

2. มีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ และศตจ.ชาติ ในการสนับสนุนให้เกษตรกรทำบัญชีครัวเรือนเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน และความยากจน

ภูมิภาค

ฝ่ายกิจการสาขา 1 – 9

1. กำกับ มอบหมาย สั่งการ และประสานงานการดำเนิน โครงการกับสำนัก-งาน ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตรจังหวัดและสาขาใน สังกัด

2. ติดตามรายงานผลการดำเนินงานของส่วนงานในสังกัด

3. จัดประกวดเรียงความสะท้อนบทเรียนจากบัญชีครัวเรือน

ระดับภาค

สำนักงาน ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร

จังหวัด/สาขา

1. ประชุมชี้แจงรายละเอียดโครงการให้พนักงาน ครู ก ครู ข

และวางแผนปฏิบัติงาน

2. ประชาสัมพันธ์โครงการให้เกษตรกร ผู้นำเกษตรกร สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและเครือข่ายพันธมิตรเพื่อขอความร่วมมือในการสนับสนุนโครงการ

3. ประสานงานกับโรงเรียนองค์กรส่วนท้องถิ่น และส่วนงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความร่วมมือในการสนับสนุนโครงการ

4. ปฏิบัติการนำร่องทุกสาขาในตำบลเป้าหมายพร้อมมอบ สมุดบัญชีครัวเรือนให้แก่เกษตรกร

5. ติดตามผลในตำบลนำร่องเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงก่อน ขยายผลเต็มพื้นที่ของชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงจากบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร

6. จัดเวทีสัมมนาการติดตามผลในระดับจังหวัด เพื่อรับทราบ การสะท้อนปัญหาของชุมชนซึ่งเชื่อมโยงจากบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร

7. เผยแพร่ข่าวสารผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุชุมชน โทรทัศน์

CD VCD เป็นต้น

8. จัดประกวดเรียงความสะท้อนบทเรียนจากบัญชีครัวเรือน

ระดับจังหวัด

การติดตามผลและการรายงาน

ให้สาขาจัดทำทะเบียนการส่งมอบสมุดบัญชีครัวเรือนและชื่อพนักงานผู้รับผิดชอบในการเป็นพี่เลี้ยง ผู้แนะนำ ไว้เป็นเครื่องมือในการติดตามผลสนอง./สาขาติดตามผลในพื้นที่ และการจัดเวทีสัมมนาการติดตามผลระดับจังหวัดพร้อมทั้งสรุปผลการติดตาม และปัญหาอุปสรรคจากการจัดเวทีสัมมนาการติดตามผล

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรกับการกิจในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นสถาบันทางการเงินของรัฐซึ่งมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทให้ดีขึ้นได้เห็นว่าหลักการของระบบบัญชีเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่จะช่วยให้ครอบครัวเกษตรกรสามารถบริหารจัดการทางการเงิน ของครอบครัวได้ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์จัดปัญหาความยากจนของรัฐบาลที่ต้องการเห็นการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ของเกษตรกรไทย จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตรได้สนับสนุนการจัดทำบัญชีครัวเรือนมาแล้วใน 1,000 ชุมชน ที่ดำเนินงานแผนแม่บทชุมชน โดยมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้าในตำบลเป้าหมาย และจากบัญชีครัวเรือนได้รวบรวมเป็นบัญชีหมู่บ้าน(ระดับตำบล)จากบัญชีต่าง ๆ เหล่านี้ได้เห็นปัญหาต่าง ๆ เช่นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูงต้นทุนการผลิตสูง

รายได้ภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรต่ำปัจจุบันครอบครัวไทยโยกย้ายไปยังคงดำรงชีวิตอยู่ด้วยความประมาททั้งทางด้านการผลิต และบริโภค

รวมทั้งการไม่ให้ความสำคัญต่อการบริหารการเงินของครอบครัวทำให้ไม่ทราบว่าแต่ละวันแต่ละเดือนมีรายได้เท่าใดมีค่าใช้จ่ายอะไรบ้างธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจึงร่วมกันจัดทำแผนการเงิน-การออมหรือธนาคารชุมชนเป็นต้นหลังจากนั้นจึงนำแผนไปสู่การปฏิบัติโดยจัดโครงการครอบครัวเกษตรกรไทยร่วมใจทำบัญชีครัวเรือนโดยดำเนินงานการจัดทำสมุดบัญชีครัวเรือนแจกจ่ายให้เกษตรกรลูกค้าทั่วประเทศในโครงการนาร่อง จำนวน 18 สาขา เพื่อให้เกษตรกรลงบัญชีรายรับ-รายจ่ายในแต่ละวันจะได้ทราบว่ามีการรับและรายจ่ายมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการเพิ่มรายได้และลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลงซึ่งจะช่วยให้ครอบครัวมีเงินเหลือเก็บออมสำหรับไว้ใช้จ่ายในอนาคตมากยิ่งขึ้น

โครงการครอบครัวเกษตรกรไทยร่วมใจทำบัญชีครัวเรือนที่ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตรกำลังดำเนินการอยู่เป็นวิธีการรูปแบบใหม่คือ การให้ความรู้แนะวิธีการจัดทำบัญชีครัวเรือนแก่ประชาชนทั่วไปเพื่อเปิดโอกาสให้รู้จักการจัดการทางการเงินของครอบครัวอย่างถูกวิธีรวมไปถึงความคาดหวังถึงผลสำเร็จในอนาคตที่จะช่วยส่งเสริมการเก็บออมเงินแก่เกษตรกรการปลดปล่อยภาระการเป็นลูกหนี้รวมไป

ถึงการพัฒนาการสร้างอาชีพในอนาคต โครงการนี้มาจากแนวคิดของนายกรัฐมนตรีที่ให้เกษตรกรทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายแต่ละครัวเรือนขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายแก้ไขปัญหาควยากจนโดยธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตรจะจัดทำสมุดบัญชีครัวเรือนแจกจ่ายให้เกษตรกรที่เป็นลูกค้ำลงบัญชีในแต่ละวันเพื่อจะได้ทราบถึงรายรับรายจ่ายว่ามีมากน้อยเพียงใด" วราเทพ รัตนากร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังกล่าวและว่าหลังจากการลงบัญชีนี้แล้วเกษตรกรจะสามารถนำข้อมูลไปใช้เพื่อการเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง ซึ่งก็จะช่วยให้ครอบครัวมีเงินเหลือเก็บออมสำหรับไว้ใช้จ่ายในอนาคตมากยิ่งขึ้นต่อไป

นอกจากนี้ ยังร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและสถานศึกษาจัดอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้ความรู้ด้านการบริหารเงินและหลักบัญชีเบื้องต้นให้กับนักบัญชีครัวเรือนอาสาและเพื่อให้โครงการนี้ดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องจึงได้มีการจัดโครงการประกวด การจัดทำบัญชีของนักบัญชีครัวเรือนอาสาโดยมีรางวัลเป็นทุนการศึกษาเกษตรกรไทย นับเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของประเทศ ดังนั้น หากทุกครัวเรือนมีการบริหารเงิน ให้เกิดการสมดุล และนำไปสู่การออมได้ประเทศไทยคงไม่เกิดปัญหาเงินออม และที่สำคัญปัญหาเรื่องนี้สินของเกษตรกรก็คงลดลงด้วยการจัดทำบัญชีครัวเรือนซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการบริหารเงินภายในครอบครัวโดยเฉพาะในยุคสินค้าและบริการมีแนวโน้มปรับสูงขึ้น การรู้จักประเมินฐานะทางการเงินของตนเองจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้และลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยซึ่งสุดท้ายแล้วอาจนำไปสู่ความมั่งคั่งทางการเงินในอนาคตของครอบครัวของเกษตรกรเอง

วิธีบันทึกบัญชีครัวเรือน

การบันทึกรายรับ - รายจ่าย ในสมุดบัญชีครัวเรือนนั้นเป็นการบันทึกแบบง่าย ๆ แต่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หากดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจัง การบันทึกเป็นเพียงการลงรายรับและรายจ่าย ซึ่งในสมุดบัญชีครัวเรือน จะแบ่งกระดาษออกเป็น 5 ช่อง เริ่มจากช่องลงวันที่ เดือน ปี ถัดไปก็คือ การลงรายการบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับรายรับเช่น ค่าการขาย ค่าจ้าง เงินกู้ รวมไปถึงเงินที่ลูก ๆ ส่งให้ในแต่ละเดือน ส่วนรายการรายจ่าย เช่นเงินที่จะต้องนำไปใช้หนี้ ค่าปุ๋ย ค่าอาหาร ให้เงินลูกไปโรงเรียน รวมถึงค่าหนังสือต่าง ๆ และเมื่อลงรายการแล้ว อีก 2 ช่อง ถัดไปก็จะเป็นการลงจำนวนเงินตามแต่ละรายการที่ใส่ลงไป ทั้งช่องรายรับและช่องรายจ่ายในขณะที่ช่องสุดท้ายก็เป็นหมายเหตุที่จะให้สามารถลงในรายละเอียด เบ็ดเตล็ดได้

เมื่อลงครบแล้วในแต่ละเดือนก็จะทำการสรุปรวมยอดเงินทั้งทางด้านรายรับ และรายจ่าย ก็จะทำให้ทราบ การใช้จ่ายเงินในครอบครัว เป็นอย่างไร ซึ่งหากพบว่ามีรายจ่ายออกไปมากกว่ารายรับ ก็จะต้องดำเนินการแก้ไข เช่น การลดการใช้จ่ายต่างๆ ที่ไม่จำเป็นลง ซึ่งก็จะนำไปสู่การเป็นผู้มีเงินออมได้มากที่สุด และหากดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สามารถที่จะทำให้ครอบครัวประสบความสำเร็จได้

ทางด้านธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร ต้องการให้โครงการครอบครัวเกษตรกรไทยร่วมใจทำสมุดบัญชีครัวเรือนดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีการส่งเสริมกันอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการส่งเสริมความรู้ในด้านการจัดทำบัญชีพื้นฐาน ผ่านกลุ่มบุคลากรของเกษตรกรผ่านโรงเรียนหรือองค์กรท้องถิ่นด้วยซึ่งจะเรียกว่านักบัญชีครัวเรือนอาสา และโดยเฉพาะนักบัญชีครัวเรือนอาสานอกจากจะเป็นการช่วยปลูกจิตสำนึกให้ แก่บุคลากรของพ่อแม่พี่น้องเกษตรกรไทยแล้วยังต้องการให้เด็กไปกระตุ้นพ่อแม่รวมทั้งช่วยเหลือพ่อแม่ในการจดบันชีครัวเรือนแบบง่ายๆ อีกด้วย

โครงการครอบครัวเกษตรกรไทยร่วมใจทำบัญชีครัวเรือนมุ่งหวังให้เกษตรกรรู้ รายรับ-รายจ่ายที่แท้จริง ถือเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบตรงจุด โครงการนี้เริ่มต้นเมื่อเดือน สิงหาคม 2548 โดยยึดเอาวันแม่เป็นวันเริ่มดำเนินโครงการโดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร) ใช้สโลแกนว่า ออมแล้วไม่อด จดแล้วไม่จน โครงการนี้มีการจัดกิจกรรมรณรงค์อย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือนแจกจ่ายให้กับเกษตรกรและประชาชนทั่วไป การประสานความร่วมมือกับโรงเรียนองค์กรท้องถิ่นส่งเสริมให้บุคลากรเป็นนักบัญชีครัวเรือนอาสาเพื่อช่วยผู้ปกครองบันทึกบัญชีครัวเรือนการอบรมให้ความรู้กับชาวบ้านโดยชี้ให้เห็นประโยชน์ของการจัดทำบัญชีพร้อมกระตุ้นให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนกันทั้งชุมชนผลของการรณรงค์ทำให้เกิดกระแสตอบรับจากเกษตรกรสถาบันการศึกษาผู้ประกอบการ ภาครัฐ เอกชน ภาครัฐ เอกชน ตลอดจนประชาชนทั่วไปสอบถามและขอเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากจนยอดแจกจ่ายบัญชีครัวเรือนที่ตั้งเป้าหมายไว้เบื้องต้น 1 ล้านเล่ม เพิ่มขึ้นเป็น 5 ล้านเล่ม ภายในเดือน ตุลาคม 2548 และเพื่อให้โครงการดังกล่าวบังเกิดผลในเชิงปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร จึงจัดงานมหกรรมบัญชีครัวเรือนตามแผน "ออมวันแม่ ติดตามผลวันพ่อ" โดยทำการประเมินผลงานในช่วงที่ผ่านมา พร้อมมอบรางวัลให้แก่นักบัญชีครัวเรือนอาสาที่ช่วยเหลือผู้ปกครองจัดทำบัญชีรวมถึงรางวัลชุมชนตัวอย่างที่ทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องทั้งชุมชน อีก 27 ชุมชนแนวคิดจากนักบัญชี

วิธีดำเนินการจัดทำบัญชีครัวเรือน

การดำเนินงานการจัดทำบัญชีครัวเรือนของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาตราด ได้ปฏิบัติตามโครงการ โดยกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การประชุมชี้แจงพนักงานตามโครงการซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้นของการดำเนินงาน โดยฝ่ายกิจการสาขา (ฝสข.) สำนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัด (สนจ.) และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาพร้อมประชุมชี้แจงการดำเนินงานตามโครงการเพื่อให้พนักงานมีความเข้าใจตรงกัน

ขั้นตอนที่ 2 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สนจ. และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขา ประชาสัมพันธ์การจัดทำบัญชีครัวเรือนในพื้นที่เพื่อให้เกษตรกรมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนในโครงการมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สนจ. และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขา คัดเลือกพื้นที่เป้าหมายที่จะดำเนินงานแต่เนื่องจากพื้นที่ที่จะเลือกจะต้องเป็นพื้นที่เป้าหมายนำร่องในการจัดทำบัญชีครัวเรือนดังนั้นการเลือกพื้นที่ดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่จะเลือกพื้นที่ที่มีเกษตรกรลูกค้าพอสมควร (ประมาณ 100 - 120 คน) และเกษตรกรลูกค้าเหล่านั้นให้ความร่วมมือกับธนาคารด้วยดีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จึงเลือกพื้นที่เป้าหมายการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 4 ประชุมชี้แจง การดำเนินงานและแจกสมุดบัญชีครัวเรือน เพื่อชี้แจงสาธิตวิธีการบันทึกสมุดบัญชีครัวเรือน และประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับจากการดำเนินงานตามโครงการ พร้อมทั้งแจกสมุดบัญชีครัวเรือนให้เกษตรกรลูกค้านำไปบันทึกที่บ้านของแต่ละคน

ขั้นตอนที่ 5 การแนะนำกำกับ การดำเนินงาน เมื่อเกษตรกรลูกค้าได้รับสมุดบัญชีครัวเรือนแล้วพนักงาน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ครู ก ครู ข ที่ได้รับการอบรมวิธีการบันทึกบัญชีครัวเรือนมาแล้ว จะต้องให้ความช่วยเหลือแนะนำให้เกษตรกรลูกค้ากลุ่มเป้าหมายเหล่านั้นบันทึกสมุดบัญชีครัวเรือนให้ถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 6 ติดตามผลการดำเนินงาน เมื่อเกษตรกรลูกค้าได้บันทึกสมุดบัญชีครัวเรือนได้ประมาณ 3 เดือน พนักงาน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจะออกติดตามผลการดำเนินงานโดยการใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เกษตรกรลูกค้าที่ได้รับสมุดบัญชีครัวเรือน ถึงวิธีการบันทึก ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อธนาคารจะได้นำมาปรับปรุงให้มีวิธีการที่เหมาะสมมากขึ้น

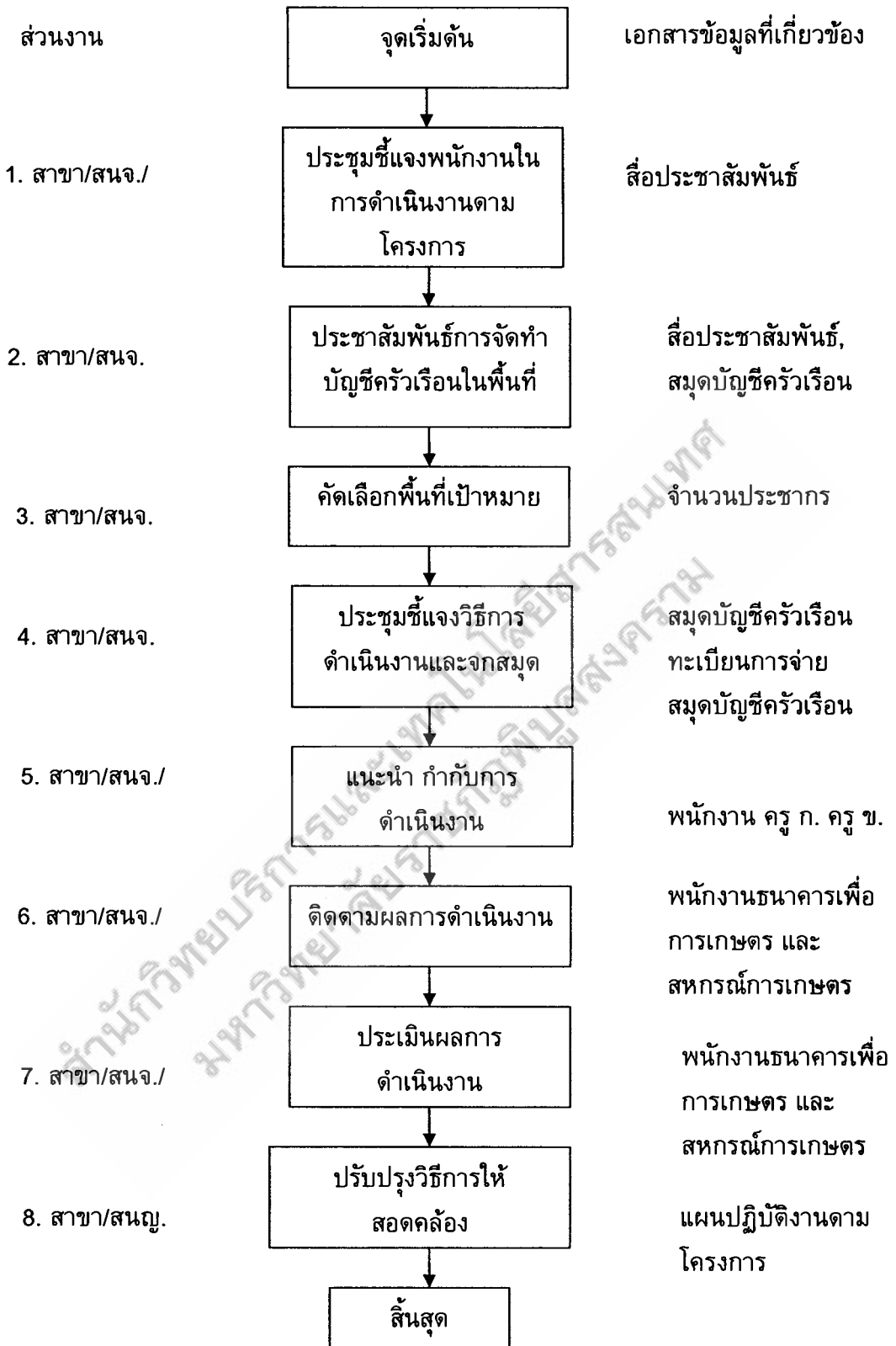
ขั้นตอนที่ 7 ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร สำนักงานใหญ่ ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร สนจ. และธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตรสาขา ร่วมกันประเมินผลการดำเนินงานถึงความสำเร็จหรือสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้โครงการมีความสมบูรณ์มากขึ้น

ขั้นตอนที่ 8 ปรับปรุงแก้ไขวิธีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการประสบผลสำเร็จตามที่ธนาคารมุ่งหวังไว้

สรุปการดำเนินงานทั้ง 8 ขั้นตอนสามารถสรุปได้

ดั่งภาพที่ 1

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ภาพที่ 1 สรุปขั้นตอนการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร

ที่มา : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (2547 : 16)

จากการศึกษานโยบายการดำเนินงานโครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือนโดยมีลักษณะของแผนและโครงการคล้ายกันซึ่งได้มีการนำทฤษฎีแรงจูงใจมาใช้ในการดำเนินงานตามแผนส่วนประเด็นที่แตกต่างกรมตรวจบัญชีสหกรณ์มีกลุ่มเป้าหมายเป็นประชาชนทั่วไปแต่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มสมาชิกของธนาคาร

2. ทฤษฎี / แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีการสื่อสาร

วรเชษฐ์ พิรุณ (2550 : ออนไลน์) กล่าวว่า การสื่อสาร (Communication) คือ กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารระหว่างบุคคลต่อบุคคลหรือบุคคลต่อกลุ่ม โดยใช้สัญลักษณ์ สัญญาณ หรือพฤติกรรมที่เข้าใจกัน โดยมีองค์ประกอบดังนี้ ผู้ส่งสารคือผู้ที่ทำหน้าที่ส่งข้อมูล สารไปยังผู้รับสารโดยผ่านช่องทางที่เรียกว่าสื่อ ถ้าหากเป็นการสื่อสารทางเดียวผู้ส่งจะทำหน้าที่ส่งเพียงประการเดียวแต่ถ้าเป็นการสื่อสาร 2 ทางผู้ส่งสารจะเป็นผู้รับในบางครั้งด้วย ผู้ส่งสารจะต้องมีทักษะในการสื่อสาร มีเจตคติต่อตนเองต่อเรื่องที่จะส่ง ต้องมีความรู้ในเนื้อหาที่จะส่งและอยู่ในระบบสังคมเดียวกับผู้รับก็จะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ข่าวสารในการะบวนการติดต่อสื่อสารก็มีความสำคัญ ข่าวสารที่ดีต้องแปลเป็นรหัส เพื่อสะดวกในการส่งการรับและตีความ เนื้อหาสาระของสารและการจัดสารก็จะต้องทำให้การสื่อความหมายง่ายขึ้น สื่อหรือช่องทางในการรับสารคือ ประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัส และตัวกลางที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเช่น สิ่งพิมพ์ กราฟิก สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ผู้รับสารคือผู้ที่เป็นเป้าหมายของผู้ส่งสาร การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพผู้รับสารจะต้องมีประสิทธิภาพในการรับรู้ มีเจตคติที่ดีต่อข้อมูลข่าวสาร ต่อผู้ส่งสารและต่อตนเอง

ลาสเวลล์ (Lasswell อ้างถึงใน วรเชษฐ์ พิรุณ, 2550 : ออนไลน์) ได้คิดสูตรการสื่อสารที่ถึงพร้อมด้วยกระบวนการสื่อสารที่สอดคล้องกัน โดยในการสื่อสารนั้นจะต้องตอบคำถามต่อไปนี้ให้ได้คือ ใคร พูดอะไร โดยวิธีการและช่องทางใดไปยังใคร ด้วยผลอะไรสูตรการสื่อสารของลาสเวลล์เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปคือ

1. ใคร (Who) เป็นผู้ส่งหรือทำการสื่อสาร เช่น ในการอ่านข่าว ผู้อ่านข่าวเป็นผู้ส่งข่าวไปยังผู้ฟังที่บ้าน ในสถานการณ์ในห้องเรียนธรรมดาก็เช่นเดียวกันย่อมเป็นการพูดระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน หรือการที่ผู้เรียนกลายเป็นผู้ส่งโดยการตอบสนองกลับไปยังผู้สอน แต่ถ้าเป็นการสอนโดยใช้ภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ ตัวผู้ส่งก็คือภาพยนตร์ หรือโทรทัศน์นั้น

2. พูดอะไร ด้วยวัตถุประสงค์อะไร (Says what, with what purpose) เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับ เนื้อหาข่าวสารที่ส่งไป ผู้ส่งจะส่งเนื้อหาอะไรโดยจะเป็นข่าวสารธรรมดา เพื่อให้ผู้รับทราบความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละวัน หรือเป็นการให้ความรู้โดยที่ผู้สอนจะต้องทราบว่าผู้เรียนจะเรียนเรื่องอะไร ทำไมจึงจะเรียนเรื่องนั้น สอนเพื่อวัตถุประสงค์อะไร และคาดว่าจะได้รับการตอบสนองจากผู้เรียนอย่างไรบ้าง

3. โดยใช้วิธีการและช่องทางใด (By what means, in what channel) ผู้ส่งทำการส่งข่าวสารโดยการพูด การแสดงกริยาท่าทาง ใช้ภาพ ฯลฯ หรืออาจจะใช้อุปกรณ์ระบบไฟฟ้า เช่น ไมโครโฟน หรือเครื่องเล่นวีซีดีเพื่อถ่ายทอดเนื้อหาข่าวสารให้ผู้รับรับได้โดยสะดวก ถ้าเป็นในการเรียนการสอน ผู้สอนอาจจะสอนโดยการบรรยายหรือใช้สื่อการสอนต่าง ๆ เพื่อช่วยในการส่งเนื้อหาบทเรียนไปให้ ผู้เรียนรับและเข้าใจได้อย่างถูกต้องทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

4. ส่งไปยังใคร ในสถานการณ์อะไร (To whom, in what situation) ผู้ส่งจะส่งข่าวสารไปยัง ผู้รับเป็นใครบ้าง เนื่องในโอกาสอะไร เช่น การอ่านข่าวเพื่อให้ผู้ฟังทางบ้านทราบถึงเหตุการณ์ ประจำวัน หรือแสดงการทำกับข้าวให้กลุ่มแม่บ้านชม ผู้ส่งย่อมต้องทราบว่าผู้รับเป็นกลุ่มใดบ้างเพื่อสามารถเลือกสรรเนื้อหาและวิธีการส่งให้เหมาะสมกับผู้รับ การเรียนการสอนก็เช่นเดียวกัน การสอน ผู้เรียนอายุ 8 ปีกับอายุ 15 ปีต้องมีวิธีการสอนและการใช้สื่อการสอนต่างกัน ผู้สอนต้องทราบถึงระดับสติปัญญาความสามารถและภูมิหลังของผู้เรียนแต่ละคนว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรบ้างตลอดจน สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของการเรียน เช่น มีสื่อการสอนอะไร ที่จะนำมาใช้สอนได้บ้าง สภาพแวดล้อมห้องเรียนที่จะสอนเป็นอย่างไร ฯลฯ

5. ได้ผลอย่างไรในปัจจุบัน และอนาคต (With what effect, immediate and long term) การส่งข่าวสารนั้นเพื่อให้ผู้รับฟังผ่านไปเฉย ๆ หรือจดจำด้วยซึ่งต้องอาศัยเทคนิควิธีการที่แตกต่างกัน และเช่นเดียวกันกับการเรียนการสอนที่จะได้ผลนั้น ผู้สอนจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าเมื่อสอนแล้ว ผู้เรียนจะได้รับความรู้เกิดการเรียนรู้มากน้อยเท่าใด และสามารถจดจำความรู้ที่ได้รับนั้นได้นานเพียงใด โดยที่ผู้เรียนอาจได้รับความรู้เพียงบางส่วนหรือไม่เข้าใจเลยก็ได้ การวัดผลของการถ่ายทอดความรู้นั้นอาจทำได้ยากเพราะบางครั้งผู้เรียนอาจจะไม่แสดงการตอบสนองออกมา และบางครั้งการตอบสนองนั้นก็อาจจะวัดผลไม่ได้เช่นกัน

เดวิด เค. เบอร์โล (David K. Berlo อ้างถึงใน วรเชษฐ์ พิรุณ, 2550 : ออนไลน์) ได้พัฒนาทฤษฎีที่ผู้ส่งจะส่งสารอย่างไร และผู้รับจะรับ แปลความหมาย และมีการโต้ตอบกับสารนั้นอย่างไร ทฤษฎี S M C R ประกอบด้วย

1. ผู้ส่ง (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถใน "การเข้ารหัส" (Encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสารมีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรจะสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและถ่ายทอดระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

2. ข้อมูลข่าวสาร (Message) เกี่ยวข้องด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร

3. ช่องทางในการส่ง (Channel) หมายถึง การที่จะส่งข่าวสารโดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสาร ข้อมูลโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น

4. ผู้รับ (Receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถใน "การถอดรหัส" (Decode) สาร เป็นผู้ที่มีทัศนคติ ระดับความ และพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่งจึงจะทำให้การสื่อสารความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล ตามลักษณะของทฤษฎี S M C R นี้ มีปัจจัยที่มีความสำคัญต่อขีดความสามารถของผู้ส่งและรับที่จะทำการสื่อสารความหมายนั้นได้ผลสำเร็จหรือไม่เพียงใดได้แก่

1. ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) หมายถึง ทักษะซึ่งทั้งผู้ส่งและผู้รับควรจะต้องมีความชำนาญในการส่งและการรับการเพื่อให้เกิดความเข้าใจกันได้อย่างถูกต้อง เช่น ผู้ส่งต้องมีความสามารถในการเข้ารหัสสาร มีการพูดโดยใช้ภาษาพูดที่ถูกต้อง ใช้คำพูดที่ชัดเจนฟังง่าย มีการแสดงสีหน้าหรือท่าทางที่เข้ากับการพูด ท่วงทำนองลีลาในการพูดเป็นจังหวะ น่าฟัง หรือการเขียนด้วยถ้อยคำสำนวนที่ถูกต้องสละสลวยน่าอ่าน เหล่านี้เป็นต้น ส่วนผู้รับต้องมีความสามารถในการถอดรหัสและมีทักษะที่เหมือนกันกับผู้ส่งโดยมีทักษะการฟังที่ดี ฟังภาษาที่ผู้ส่งพูดมารู้เรื่อง หรือสามารถอ่านข้อความที่ส่งมานั้นได้เป็นต้น

2. ทัศนคติ (Attitudes) เป็นทัศนคติของผู้ส่งและผู้รับซึ่งมีผลต่อการสื่อสาร ถ้าผู้ส่งและผู้รับ มีทัศนคติที่ดีต่อกันจะทำให้การสื่อสารได้ผลดี ทั้งนี้เพราะทัศนคดีย่อมเกี่ยวโยงไปถึงการยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับด้วย เช่น ถ้าผู้ฟังมีความนิยมชมชอบในตัวผู้พูดก็มักจะมีความเห็นคล้อยตามไปได้ง่าย แต่ในทางตรงข้าม ถ้าผู้ฟังมีทัศนคติไม่ดีต่อผู้พูดก็จะฟังแล้วไม่เห็นชอบด้วยและมีความเห็นขัดแย้งในสิ่งที่พูดมานั้น หรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีทัศนคติไม่ดีต่อกันท่วงทำนองหรือนำเสียงในการพูดก็อาจจะห้วนห้าวไม่น่าฟัง แต่ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อกันแล้วมักจะพูดกันด้วยความไพเราะอ่านหวานน่าฟัง เหล่านี้เป็นต้น

3. ระดับความรู้ (Knowledge Levels) ถ้าผู้ส่งและผู้รับมีระดับความรู้เท่าเทียมกันก็จะทำให้การสื่อสารนั้นลุล่วงไปด้วยดี แต่ถ้าหากความรู้ของผู้ส่งและผู้รับมีระดับที่แตกต่างกันย่อมจะต้องมีการปรับปรุงความยากง่ายของข้อมูลที่จะส่งในเรื่องความยากง่ายของภาษาและถ้อยคำสำนวนที่ใช้ เช่น ไม่ใช่คำศัพท์ทางวิชาการ ภาษาต่างประเทศ หรือ ถ้อยคำยาว ๆ สำนวนสลับซับซ้อน ทั้งนี้เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อความเข้าใจ ตัวอย่างเช่น การที่หมอรัชชาคนไข้แล้วพูดแต่คำศัพท์การแพทย์เกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ย่อมทำให้คนไข้ไม่เข้าใจว่าตนเองเป็นโรคอะไรแน่หรือพัฒนากรจากส่วนกลางออกไปพัฒนาหมู่บ้านต่าง ๆ ในชนบทเพื่อให้คำแนะนำทางด้านการเกษตรและเลี้ยงสัตว์แก่ชาวบ้าน ถ้าพูดแต่ศัพท์ทางวิชาการโดยไม่อธิบายด้วยถ้อยคำภาษาง่าย ๆ หรือไม่ใช่ภาษาท้องถิ่นก็จะทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดได้ หรือในกรณีของการใช้ภาษามือของผู้พิการทางโสต ถ้าผู้รับไม่เคยได้เรียนภาษามือ มาก่อนทำให้ไม่เข้าใจและไม่สามารถสื่อสารกันได้ เหล่านี้เป็นต้น

4. ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Socio - Culture Systems) ระบบสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติเป็นสิ่งที่มีส่วนกำหนดพฤติกรรมของประชาชนในประเทศนั้น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติ สังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติย่อมมีความแตกต่างกัน เช่น การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส หรือวัฒนธรรมการกินอยู่ ฯลฯ ดังนั้น ในการติดต่อสื่อสารของบุคคลต่างชาติต่างภาษา จะต้องมีการศึกษาถึงกฎข้อบังคับทางศาสนาของแต่ละศาสนาด้วย

คล็อด อี. แชนนัน และวอร์เรนวีเวอร์ (Claude E. Shannon and Warren Weaver อ้างถึงใน วรเชษฐ์ พิรุณ, 2550 : ออนไลน์) ได้คิดทฤษฎีการสื่อสารทางเดียวเชิงเส้นตรง การสื่อสารเริ่มด้วยผู้ส่งซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลทำหน้าที่ส่งเนื้อหาข่าวสารเพื่อส่งไปยังผู้รับ โดยผ่านทางเครื่องส่งหรือตัวถ่ายทอดในลักษณะของสัญญาณที่ถูกส่งไปในช่องทางต่าง ๆ กันแล้วแต่ลักษณะของการส่งสัญญาณแต่ละประเภท เมื่อทางฝ่ายผู้ได้รับสัญญาณแล้ว สัญญาณที่ได้รับจะถูกปรับให้เหมาะสมกับเครื่องรับหรือการรับเพื่อทำการแปลสัญญาณให้เป็นเนื้อหาข่าวสารนั้นอีกครั้งหนึ่งให้ตรงกับที่ผู้ส่งส่งมาก ในขั้นนี้เนื้อหาที่รับจะไปถึงจุดหมายปลายทางคือผู้รับตามที่ต้องการ แต่ในบางครั้งสัญญาณที่ส่งไปอาจถูกรบกวนหรืออาจมีบางสิ่งบางอย่างมาขัดขวางสัญญาณนั้น ทำให้สัญญาณที่ส่งไปกับสัญญาณที่ได้รับมีความแตกต่างกันเป็นเหตุให้เนื้อหาข่าวสารที่ส่งจากแหล่งข้อมูลไปยังจุดหมายปลายทางอาจผิดเพี้ยนไปนับเป็นความล้มเหลวของการสื่อสารเนื่องจากที่ส่งไปกับข้อมูลที่ได้รับไม่ตรงกัน อันจะทำให้เกิดการแปลความหมายผิดหรือความเข้าใจผิดในการสื่อสารกันได้ จากทฤษฎีการสื่อสารนี้พิจารณาได้ว่า แชนนัน และวีเวอร์ สนใจว่าเมื่อมีการสื่อสารกันจะมีอะไรเกิดขึ้นกับข้อมูลข่าวสารที่ส่งไปนั้น ไม่ว่าจะเป็นการส่งโดยผ่านอุปกรณ์ระบบไฟฟ้า หรือการส่งโดยใช้สัญญาณต่าง ๆ สรุปได้ว่า "สิ่งรบกวน" คือ สิ่งที่ทำให้สัญญาณเสียไปภายหลังที่ถูกส่งจากผู้ส่ง

และก่อนที่จะถึงผู้รับทำให้สัญญาณที่ส่งไปกับสัญญาณที่ได้รับมีลักษณะแตกต่างกัน และอาจกล่าวได้ว่า เป็นอุปสรรคของการสื่อสารเนื่องจากการทำให้การสื่อสารไม่ได้ผลเต็มที่ถูกต้องตามที่ควรจะเป็น

ชาร์ลส์ อี. ออสกูด และวิลเบอร์ แอล. ชรามม์ (Charles E. Osgood and Wibur L. Schramm อ้างถึงใน วรเชษฐ์ พิรุณ, 2550 : ออนไลน์) กล่าวว่า ตามปกติแล้วในการสื่อสารระหว่างบุคคลและแบบกลุ่มบุคคลนั้น ผู้ส่งและผู้รับจะมีการเปลี่ยนบทบาทกันไปตามในลักษณะการสื่อสารสองทาง โดยเมื่อผู้ส่งได้ส่งข้อมูลข่าวสารไปแล้ว ทางฝ่ายผู้รับทำการแปลความหมายข้อมูลที่ได้รับมา และจะเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับกลับเป็นผู้ส่งเดิมเพื่อตอบสนองต่อ สิ่งที่ได้รับมา ในขณะที่เดียวกันผู้ส่งเดิมจะเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้รับเพื่อรับข้อมูลที่ส่งกลับมาและทำการแปลความหมายสิ่งนั้น ถ้ามีข้อมูลที่จะต้องส่งตอบกลับไปก็จะเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ส่งอีกครั้งหนึ่งเพื่อส่ง ข้อมูลกลับไปยังผู้รับเดิมการสื่อสารในลักษณะที่ทั้งผู้ส่งและผู้รับจะวนเวียนเปลี่ยนบทบาทกันไปมาในลักษณะเชิงวงกลม

จากการศึกษาทฤษฎีการสื่อสาร การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพผู้รับสารต้องมีประสิทธิภาพในการรับรู้ มีเจตนาติดต่อข้อมูลข่าวสารต่อผู้ส่งสารและต่อตนเอง ซึ่งปัจจัยที่มีความสำคัญที่จะทำให้การสื่อสารประสบความสำเร็จคือ มีทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิดระดับความรู้ สังคม และวัฒนธรรมซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการสื่อสารที่ดี

2.2 ทฤษฎีแรงจูงใจ

จากการศึกษาทฤษฎีแรงจูงใจที่เป็นที่ยอมรับได้แก่

ทฤษฎีความแรงจูงใจของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs Theory) มาสโลว์ระบุว่าบุคคลจะมีความต้องการที่เรียงลำดับจากระดับพื้นฐานมากที่สุดไปยังระดับสูงสุด ขอบข่ายของมาสโลว์จะอยู่บนพื้นฐานของสมมุติฐานรากฐานสามข้อ คือ

1. บุคคลคือสิ่งมีชีวิตที่มีความต้องการความต้องการของบุคคลสามารถมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของพวกเขาเข้าได้ความต้องการที่ยังไม่ถูกตอบสนองเท่านั้นสามารถมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมความต้องการที่ถูกตอบสนองแล้วจะไม่ใช่สิ่งจูงใจ

2. ความต้องการของบุคคลจะถูกเรียงลำดับตามความสำคัญหรือเป็นลำดับชั้นจากความต้องการพื้นฐาน(เช่นอาหารและที่อยู่อาศัย)ไปจนถึงความต้องการที่ซับซ้อน (เช่น ความสำเร็จ)

3. บุคคลที่จะก้าวไปสู่ความต้องการระดับต่อไปเมื่อความต้องการระดับต่ำลงมาได้ถูกตอบสนองอย่างดีแล้วเท่านั้นนั่นคือคนงานจะมุ่งการตอบสนองความต้องการสภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัยก่อนก่อนที่จะถูกจูงใจให้มุ่งไปสู่การตอบสนองความต้องการทางสังคม

3.1 ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs)

ความต้องการทางร่างกายจะอยู่ลำดับต่ำที่สุดความต้องการพื้นฐานมากที่สุดที่ระบบโดยมาสโลว์ ความต้องการเหล่านี้จะหมายถึงแรงผลักดันทางชีววิทยาพื้นฐาน เช่น ความต้องการอาหาร อากาศ น้ำ และที่อยู่อาศัย เพื่อการตอบสนองความต้องการเหล่านี้ บริษัทจะต้องให้เงินเดือน อย่างเพียงพอแก่บุคคลที่พวกเขาจะรับภาวะสภาพการดำรงชีวิตอยู่ได้(เช่นอาหารและที่อยู่อาศัย)ในทำนองเดียวกันเวลาพักจะเป็นคุณลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของงานด้วยที่เปิดโอกาสให้บุคคลตอบสนองความต้องการทางร่างกายของพวกเขาได้บริษัทมากขึ้นทุกทีกำลังมีโครงการ ออกกำลังกายนี้จะช่วยให้พนักงานมีความสุขที่ดีด้วยการตอบสนองความต้องการทางร่างกายของพวกเขาบุคคลที่หิวจนเกินไปหรือเจ็บป่วยจนเกินไปยากที่จะมีส่วนช่วยต่อบริษัทของพวกเขาได้ อย่างเต็มที่โดยทั่วไปความต้องการทางร่างกายจะถูกตอบสนองด้วยรายได้ที่เพียงพอดีมาก สภาพแวดล้อมของงานที่ดี เช่น ห้องน้ำสะอาด แสงสว่างที่เพียงพอ อุณหภูมิที่สบายและ การระบายอากาศที่ดี

3.2 ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ความต้องการ

ความปลอดภัยความต้องการลำดับที่สองของมาสโลว์ จะถูกกระตุ้นภายหลังจากที่ความต้องการทางร่างกายถูกตอบสนองแล้วความต้องการความปลอดภัยจะหมายถึงความต้องการ สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยปราศจากอันตรายทางร่างกายและจิตใจบริษัทสามารถทำได้หลายสิ่งหลายอย่างเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการความปลอดภัย ตัวอย่างเช่น บริษัทอาจจะให้การประกันชีวิตและสุขภาพ สภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัย กฎและข้อบังคับที่ยุติธรรม และสมควร และการยอมให้มีสภาพแรงงาน

3.3 ความต้องการทางสังคม (Social Needs) ความต้องการทาง

สังคมคือ ความต้องการระดับสามที่ระบุโดยมาสโลว์ ความต้องการทางสังคม จะหมายถึง ความต้องการที่จะเกี่ยวพันการมีเพื่อนและการถูกยอมรับโดยบุคคลอื่นเพื่อการตอบสนอง ความต้องการทางสังคม บริษัทอาจจะกระตุ้นการมีส่วนร่วมภายในกิจกรรมทางสังคม เช่น งานเลี้ยงของสำนักงาน ทีมฟุตบอลหรือโบว์ลิ่งของบริษัทจะให้โอกาสของการตอบสนอง ความต้องการทางสังคมด้วยการเป็นสมาชิกสโมสรของบริษัทจะให้โอกาสที่ดีแก่ผู้บริหารเพื่อ “การสร้างเครือข่าย”กับผู้บริหารคนอื่นในขณะที่ตอบสนองความต้องการทางสังคมของพวกเขา ได้ด้วย ก่อนหน้านี้เราได้กล่าวถึงโครงการสุขภาพจะช่วยตอบสนองความต้องการทางร่างกาย ได้โครงการสุขภาพนี้สามารถช่วยตอบสนองความต้องการทางสังคมได้ด้วยความจริงแล้ว การทำงานหรือการเล่นกีฬากับเพื่อนร่วมงานจะให้โอกาสที่ดีเยี่ยมต่อการมีเพื่อนการวิจัยแสดงให้เห็นว่าความต้องการทางสังคมจะถูกกระตุ้นภายใต้สภาวะที่ “ความไม่แน่นอนทางองค์กร” มีอยู่ เช่น เมื่อความเป็นไปได้ของการรวมบริษัทได้คุกคามความมั่นคงของงาน ภายใต้สภาวะ เช่นนี้บุคคลจะแสวงหาความเป็นมิตรจากเพื่อนร่วมงาน เพื่อที่จะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ กำลังเป็นไปอยู่

3.4 ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs)

ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียงคือ ความต้องการระดับที่สี่ ความต้องการเหล่านี้ หมายถึง ความต้องการของบุคคลที่จะสร้างการเคารพตนเองและการชมเชยจากบุคคลอื่น ความต้องการชื่อเสียงและการยกย่องจากบุคคลอื่นจะเป็นความต้องการประเภทนี้ ตัวอย่างเช่น พวกเขาอาจจะได้รับเชิณงานเลี้ยงเพื่อที่จะยกย่องความสำเร็จที่ดีเด่นการพิมพ์เรื่องราวภายในจดหมายข่าวของบริษัทเพื่อที่จะพรรณนาความสำเร็จของบุคคล การให้กุญแจห้องน้ำแก่ผู้บริการ การให้ที่จอดรถยนต์ส่วนบุคคล และการประกาศ "บุคคลดีเด่น" ประจำเดือน ล้วนแต่เป็นตัวอย่างของสิ่งที่สามารถกระทำเพื่อการตอบสนองความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง การให้รางวัลเป็นนาฬิกาและเพชรแก่การบริการที่ดีและรางวัลราคาถูก เช่น ที-เชิ้ต และเหยือกเปียร์จะมีประโยชน์ต่อการยกย่องด้วย

3.5 ความต้องการความสมหวังของชีวิต (Self-Actualization Needs)

ความต้องการความสมหวังของชีวิตคือ ความต้องการระดับสูงสุด บุคคลมักจะต้องการโอกาสที่จะคิดสร้างสรรค์ภายในงานหรือพวกเขาอาจจะต้องการความเป็นอิสระและความรับผิดชอบ บริษัทได้พยายามจูงใจบุคคลเหล่านี้ด้วยการเสนอตำแหน่งที่ท้าทายแก่พวกเขาความต้องการความสมหวังของชีวิตคือความต้องการที่จะบรรลุความสมหวังของตนเองด้วยการใช้ความสามารถ ทักษะ และศักยภาพอย่างเต็มที่ บุคคลที่ถูกจูงใจด้วยความต้องการความสมหวังของชีวิตจะแสวงหางานที่ท้าทายความสามารถของพวกเขา การเปิดโอกาสให้พวกเขาใช้ความคิดสร้างสรรค์หรือการคิดค้นสิ่งใหม่

มาสโลว์เชื่อว่าความต้องการเหล่านี้จะถูกเรียงลำดับจากต่ำสุดไปยังสูงสุด มาสโลว์กล่าวว่า เมื่อต้องการ ณ ระดับ ต่ำสุด ร่างกายได้ถูกตอบสนองแล้วความต้องการ ณ ระดับ สูงขึ้น ต่อไป ความปลอดภัย จะมีความสำคัญมากที่สุด และต่อไปตามลำดับ

ทฤษฎีแรงจูงใจของแมคเคิลส์แลนด์ ได้แบ่งแรงจูงใจตามความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคลเป็น 3 แบบ ดังนี้

1. ความต้องการอำนาจ (The need of power) บุคคลมีความต้องการมีอำนาจอย่างมาก อาศัยการใช้อำนาจสร้างอิทธิพลและควบคุมในการทำงาน กล่าวโดยทั่วไปแต่ละบุคคลแสวงหาความเป็นผู้นำ มีพลังเข้มแข็ง

2. ความต้องการความผูกพัน (The need of affiliation) บุคคลมีความต้องการมีความผูกพันเป็นอย่างมากตามปกติความผูกพันเกิดจากรักทำให้บุคคลมีความสุข และมีความตั้งใจหลีกเลี่ยงการไม่ยอมรับของกลุ่มสังคมที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดแต่ละบุคคลชอบที่จะรักษาสัมพันธภาพที่ดีทางสังคม เพื่อทำให้เกิดความรู้สึกยินดี มีความคุ้นเคยกัน เข้าใจกัน

3. ความต้องการความสำเร็จ (The need for achievement) บุคคลมีความต้องการมีความสำเร็จมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะได้รับความสำเร็จมีความหวาดกลัวอย่างรุนแรงต่อการประสบความล้มเหลว ต้องการการท้าทายในการทำงานชอบการทำงานที่มีการเสี่ยงภัย ใช้แนวทางการทำงานที่เคยใช้ได้ผลสำเร็จมาแล้ว

ทฤษฎีแรงจูงใจของเบลลา (ณัฐวุฒิ ธรรมกุลมงคล, 2551 : 22) ได้แก่ บุคคลจะกระทำกิจกรรมใดก็ตามย่อมเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนเสมอหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ บุคคลจะกระทำกิจกรรมใดก็ตาม ย่อมมีความคาดหวังในรางวัลหรือสิ่งตอบแทนเสมอ สารของทฤษฎีนี้ ได้แก่

1. รางวัล (Reward) หมายถึง เป้าหมายหรือเป้าประสงค์ที่บุคคลคาดว่าจะได้รับจากการกระทำในกิจกรรมนั้น ๆ

2. ทูน (Cost) หมายถึง ทางเลือกหรือประเภทของกิจกรรมที่บุคคลจะเลือกกระทำโดยอาศัยประสบการณ์เดิมอันจะทำให้บุคคลสามารถตัดสินใจเลือกกระทำกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของตนได้

3. กำไร (Profit) หมายถึง ผลที่ได้รับเมื่อบุคคลได้กระทำในกิจกรรมนั้น แล้วอาจหมายถึงการบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้หรืออาจล้มเหลว ถ้าบุคคลบรรลุจุดมุ่งหมายจากการเข้าร่วมกิจกรรมบุคคลย่อมที่จะกระทำกิจกรรมนั้นต่อไป แต่ถ้าบุคคลไม่บรรลุจุดมุ่งหมายจากการกระทำกิจกรรม บุคคลนั้นย่อมไม่กระทำในกิจกรรมนั้น

ทฤษฎีแรงจูงใจของโฮแมนส์ (ณัฐวุฒิ ธรรมกุลมงคล, 2551 : 22) มีความคล้ายคลึงกับทฤษฎีแรงจูงใจของเบลลามาก คือ รางวัลหรือผลตอบแทนที่บุคคลจะได้รับมาจากที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและทำกิจกรรมที่บุคคลได้กระทำล้วนแต่เป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนทั้งสิ้น ส่วนด้านความแตกต่างคือ โฮแมนส์ได้แบ่งทฤษฎีออกเป็นขั้นตอนที่ละเอียดกว่า ดังนี้

1. บุคคลมีความคาดหวังในผลกำไรจากการเข้าร่วมกิจกรรม
2. กระบวนการกิจกรรมจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน
3. บุคคลที่เสียเปรียบเมื่อเกิดการแลกเปลี่ยนจะหลีกเลี่ยงกิจกรรมการแลกเปลี่ยน

4. การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของบุคคลที่ขาดทุนหรือไม่บรรลุในวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในกิจกรรมนั้นจะลดน้อยลง

5. หากการกระทำกิจกรรมบรรลุเป้าหมายบุคคลก็จะกระทำกิจกรรมนั้นต่อไปและจะกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์สำหรับกิจกรรมนั้นเพื่อให้เกิดความสมดุลในการแลกเปลี่ยน

6. หากการแลกเปลี่ยนเป็นที่พอใจของบุคคลทั้งสองฝ่ายย่อมหมายถึงความสมดุลในการแลกเปลี่ยนมากขึ้นและทำให้ความรู้สึกที่ไม่ดีของฝ่ายเสียเปรียบลดน้อยลง

7. ระบบสังคมที่ขาดความยืดหยุ่นย่อมก่อให้เกิดความไม่สมดุลหรือขาดความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยน

สรุปตามทฤษฎีแรงจูงใจแล้วบุคคลจะถูกจูงใจให้ตอบสนองความต้องการระดับต่ำก่อนที่พวกเขาจะพยายามตอบสนองความต้องการระดับสูงยิ่งกว่านั้นเมื่อความต้องการอย่างหนึ่งถูกตอบสนองแล้วความต้องการนี้จะไม่เป็นสิ่งจูงใจที่มีพลังต่อไปอีก และย่อมมีความคาดหวังในรางวัลหรือสิ่งตอบแทนเสมอ

2.3 แนวคิดการปรับแต่งพฤติกรรม

ฉันทนา จันท์บรรจง (2542 : 63 - 66) กล่าวถึง ความหมายของการปรับตัวไว้ว่า การปรับตัว หรือการจัดการกับพฤติกรรมของตน(Self - Management) หมายถึง การที่บุคคลสามารถควบคุมสิ่งเร้าหรือการกระตุ้นพฤติกรรมและควบคุมการกระทำที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองได้ด้วยตนเองการที่คนเราสามารถจัดการกับพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนจะช่วยให้ลดความเครียดในจิตใจร่างกายและความเครียดในการทำงานลงได้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองต้องเปลี่ยนที่ใจก่อนและมีหลักการในการจัดการกับพฤติกรรมของตนเอง คือ การปรับตัวโดยใช้เหตุผลหรือพุทธิปัญญา

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2532 : 408 - 449) กล่าวถึง เรื่องการปรับพฤติกรรม ไว้ว่าเป็นการประยุกต์หลักพฤติกรรมโดยใช้เทคนิคหรือวิธีการหนึ่งหรือหลายวิธีการประสมประสานกันเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตลอดทั้งสร้างเสริมและเสริมสร้างให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2543 : 9 - 10) ได้กล่าวถึง ลักษณะการปรับพฤติกรรมไว้ดังนี้

1. มุ่งที่พฤติกรรมโดยตรง โดยที่พฤติกรรมนั้นจะต้องสังเกตเห็นได้ และวัดได้ตรงกัน ซึ่งพฤติกรรมในที่นี้หมายถึง สิ่งทีบุคคลกระทำ แสดงออก ตอบสนองหรือโต้ตอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสถานการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ นับได้ อีกทั้งวัดได้ตรงกันด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุניתยไม่ว่าการแสดงออกหรือการตอบสนองนั้น เป็นภายในหรือภายนอกก็ตาม เช่น การร้องไห้ การเดิน การคิด การเดินของชีพจร การอ่านหนังสือ เป็นต้น

2. ไม่ใช่คำการเป็นการตีตรา เช่น คำว่าก้าวร้าว ฉลาด โง่ เกเร ชี้เกียจ เก่ง เป็นต้นเพราะคำตีตราเหล่านี้มักจะเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ๆ ที่รวมพฤติกรรมหลาย ๆ ลักษณะเข้าด้วยกัน จึงทำให้ไม่ชัดเจน ยากแก่การสังเกตให้ตรงกัน เนื่องจากต่างรับรู้คำตีตราที่ต่างกันและยากแก่การจัดโปรแกรมการปรับพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายได้ นอกจากนี้บุคคลที่ถูกตีตราอาจจะพยายามทำตนให้มีลักษณะเหมือนให้มีลักษณะเหมือนกับที่ถูกตีตราด้วย เช่น การตีตราเด็กว่าชี้เกียจ เด็กอาจจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นว่าชี้เกียจจริง การตีตรา

ยังทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความอับอายได้ ถ้าการตีตรานั้นเป็นการตีตราในลักษณะที่ไม่เหมาะสม เช่น ตีตราเด็กว่าเป็นคนเห็นแก่ตัว ซึ่งถ้าผู้ปกครองรู้เข้าก็อาจจะเกิดความอับอายได้ เป็นต้น

3. พฤติกรรมไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมที่ปกติ หรือไม่ปกติก็ตาม ย่อมเกิดจากการเรียนรู้ในอดีตทั้งสิ้น ดังนั้น พฤติกรรมเหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้

4. การปรับพฤติกรรมจะเน้นที่สภาพและเวลาในปัจจุบันเท่านั้น แม้ว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นในอดีตก็ตาม แต่เงื่อนไขสิ่งเร้าและผลกรรมในสภาพปัจจุบันเป็นตัวกำหนดว่าพฤติกรรมที่เรียนรู้ในอดีตนั้นจะมีแนวโน้มจะเกิดขึ้นบ่อยครั้งหรือลดลงดังนั้นถ้าสามารถวิเคราะห์ได้ว่าสิ่งเร้าและผลกรรมใดที่ทำให้พฤติกรรมเหล่านั้นเกิดขึ้นบ่อยครั้งหรือลดลงในสภาพปัจจุบันก็จะสามารถทำให้ปรับสิ่งเร้า และผลกรรมนั้นเหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อที่จะทำให้พฤติกรรมดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปตามเป้าหมายที่ต้องการ

5. การปรับพฤติกรรมนั้น จะเน้นที่วิธีการทางบวกมากกว่าที่จะใช้วิธีการทางโทษในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล เองจากเป้าหมายของการปรับพฤติกรรมนั้นจะเน้นที่การเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการทางบวกเพื่อสนับสนุนให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มมากขึ้นวิธีการทางบวกเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพอีกทั้งก่อให้เกิดประสิทธิภาพเลยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ให้ไปในทิศทางที่พึงประสงค์ เนื่องจากการลงโทษเป็นวิธีการที่ใช้เพื่อการระงับพฤติกรรมเท่านั้นหาใช่เพื่อการพัฒนาพฤติกรรมไม่ แต่อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่าความว่าการลงโทษไม่ควรจะใช้เลย การลงโทษควรจะใช้อย่างยิ่งในกรณีที่บุคคลมีพฤติกรรมที่มีความรุนแรง ตลอดจนพฤติกรรมนั้นก่อให้เกิดอันตรายอีกทั้งถ้าพบว่าจะไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้แก่บุคคลเลยถ้าไม่ลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของบุคคลนั้นเสียก่อนนอกจากนี้การลงโทษยังสามารถสนองวัตถุประสงค์ในแง่ที่ว่าหยุดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ชั่วขณะหนึ่งเพื่อที่จะได้มีเวลาพอที่จะเสริมสร้างพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์ได้

6. วิธีการปรับพฤติกรรมนั้นสามารถใช้ได้อย่างเหมาะสมตามลักษณะปัญหาของแต่ละบุคคล เนื่องจากมีความเชื่อว่าบุคคลแต่ละคนนั้นมีความแตกต่างกัน การลงโทษวิธีหนึ่งอาจจะใช้ได้ผลกับคน ๆ หนึ่ง แต่อาจจะใช้ไม่ได้ผลกับอีกหลาย ๆ คนได้ เช่นเดียวกัน ตัวเสริมแรงตัวหนึ่งอาจจะมีประสิทธิภาพสูงมากเมื่อใช้กับคนบางคนแต่อาจจะไม่มีประสิทธิภาพเลยถ้าใช้กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง ดังนั้น ในการดำเนินการปรับพฤติกรรมจึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย

7. วิธีการปรับพฤติกรรมเป็นวิธีการได้รับการพิสูจน์มาแล้วว่ามีประสิทธิภาพและได้ผล โดยมีวิธีการทางวิทยาศาสตร์

การปรับตัวโดยใช้เหตุผล หรือพุทธิปัญญา เทคนิคที่นักจิตวิทยาได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อใช้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองโดยใช้เหตุผลหรือพุทธิปัญญา (Cognitive Approach) ที่มีชื่อเสียง เช่น เทคนิคการควบคุมตนเอง ของแคนเฟอร์ (Kanfer's Self - Regulatory Model อ้างถึงใน ฉันทนา จันทรบรรจง, 2542 : 63 ซึ่งอธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

แคนเฟอร์ (Kanfer, 1980 อ้างถึงใน ฉันทนา จันทรบรรจง, 2542 : 63) อธิบายว่า กิจวัตรประจำวันเป็นพฤติกรรมที่บุคคลทำอย่างเป็นอัตโนมัติ จนกระทั่งบางครั้งไม่ได้คิดแต่เมื่อกิจวัตรเหล่านี้ไม่เป็นไปตามปกติ ซึ่งเป็นสิ่งเร้าให้เกิดความเครียดก็จะกระทำได้ด้วยวิธีการจัดการกับพฤติกรรมของตนเอง ตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การตรวจตราตนเอง (Self - Monitoring) เช่น ผู้บริหารกำลังประเมินผลการเป็นต้นเหตุให้ลูกน้องโกรธและหันกลับมาทบทวนพฤติกรรมของตนเองว่ามีความผิดพลาดอะไรหรือไม่ หลังจากนั้น จึงจัดการต่อไปในขั้นที่สอง

ขั้นที่ 2 การประเมินตนเอง (Self - Evaluation) เป็นการนำพฤติกรรมที่ได้ตรวจตราตนเองแล้ว มาเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่ได้เรียนรู้แล้วจากสิ่งแวดล้อมมาตรฐานทางสังคม จะถูกบันทึกไว้ในสมองในลักษณะของภาษาและสัญลักษณ์เมื่อผู้บริหารสังเกตเห็นว่าลูกน้องกำลังโกรธ อาจจะเข้าใจว่าควรหยุดการประมวลผลลูกน้องชั่วคราวหรือควรจะดำเนินการต่อไปโดยแสดงอาการให้ลูกน้องทราบว่าไม่ชอบให้ลูกน้องแสดงความโกรธอย่างนั้น การประเมินตนเองในขณะนี้เป็นการเปรียบเทียบว่าพฤติกรรมใดจะมีโอกาสทำให้ตนเองได้รับรางวัลตอบแทน หรือลดความเครียดลงหรือไม่ อย่างไร

ขั้นที่ 3 การเสริมแรงตนเอง (Self - Reinforcement) หมายถึง การเสริมกำลัง หรือการให้รางวัลแกตนเอง หลังจากการแสดงพฤติกรรมที่ได้ประเมินแล้วถูกต้องตามมาตรฐานที่ได้เรียนรู้มา การเสริมแรงให้แก่ตนเองอาจจะทำได้หลายรูปแบบ เช่น พุดชมตนเอง พักระหว่างการทำงานโดยไม่รอให้ถึงเวลาพัก เป็นต้น

จากความหมายลักษณะและเทคนิคการปรับพฤติกรรมที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่าการปรับพฤติกรรมหมายถึงการที่บุคคลสามารถควบคุมสิ่งเร้าหรือตัวกระตุ้นพฤติกรรม หรือตัวควบคุมการกระทำที่จะเกิดขึ้นกับตนเองได้ด้วยตนเอง โดยเน้นที่วิธีการทางบวก ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งการใช้เหตุผล หรือพุทธิปัญญาเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามลักษณะปัญญาของบุคคลหนึ่ง

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2534 : 12) กล่าวถึง หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม หลักการร่วมมือที่สำคัญของประชาชนคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจังและจริงใจ ทั้งนี้ด้วยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษาการร่วมพิจารณาและตกลงใจร่วมกันในการแก้ปัญหาหรือการวางโครงการต่าง ๆ การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมก็เพื่อเป็นการให้ประชาชนได้มีสิทธิและความเสมอภาคกันในอันที่จะรับผิดชอบในสังคม ประชาชนจะมีโอกาสร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ

แอมสไตน์ (Arm stein) มีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นบันได (Participation Ladder) 8 ขั้น แสดงไว้ดังภาพ

ภาพที่ 3 แสดงบันไดของลักษณะการมีส่วนร่วม

จากภาพนี้ ชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 รวมเรียกว่าเป็นชั้นที่มีส่วนร่วมเทียม หรือไม่มีส่วนร่วมหมายถึงประชาชนยังไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง บันได ชั้นที่ 3 - 5 รวมเรียกว่า เป็นการมีส่วนร่วมระดับพิธีการ หรือการมีส่วนร่วมบางส่วน หมายถึง เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมได้ในบางส่วน บางเรื่องเท่านั้น เพราะบางส่วนผู้มีอำนาจเต็มสงวนเอาไว้ แต่ยังมีดีกว่าชั้นที่ 1 - 2 บันไดชั้น 6 - 7 รวมเรียกว่ามีส่วนร่วม ระดับอำนาจของประชาชนซึ่งเป็นระดับที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมาก โดย พัฒนาการชั้นที่ 6 - 7 จนถึงชั้นที่ 8 ชั้นควบคุม โดยประชาชนเป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของ ประชาชน โดยผ่านตัวแทนหรือประชาชน เป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง

ซาดีด และคณะ (Shadid et al) ให้ความเห็นว่า แนวคิดเรื่องขั้นตอน หรือการมีส่วนร่วมที่เป็นแนวคิดที่เป็นระบบมากที่สุด มีดังนี้

ชั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประการแรกที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากร ที่เกี่ยวข้องกับตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงการดำเนินแผนงานและ การตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ชั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนขององค์ประกอบใน การดำเนินงานโครงการนั้นจะได้อมาจากคำถามที่ว่าใครทำประโยชน์ให้กับโครงการได้บ้าง และ จะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารและประสานงาน และ การขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ชั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของ ผลประโยชน์ ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้จะร่วมผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้น ในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์และเป็นโทษได้ทั้งต่อบุคคลและสังคม

ชั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผล นั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือความเห็น (View) ความชอบ (Performance) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

บาร์นส์ (Barnes) ยังได้สรุป ลักษณะการมีส่วนร่วมได้ประเด็นสำคัญ 10 ประการ คือ

1. ระยะเวลาและสถานที่ในการมีส่วนร่วมกับโครงการ ควรต้องให้ผู้มีส่วนได้ - เสียเข้ามามีส่วนร่วมให้ต่อเนื่องตามวงจรชีวิตของโครงการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนโครงการ ยุติ หรือหากคณะผู้บริหารเห็นว่าเหมาะสมก็ให้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมที่แต่ละคนเกี่ยวข้องด้วย จริง ๆ เท่านั้น ก็ได้

2. การมีส่วนร่วม นั้น มีมิติทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดย 1) ทางด้าน ปริมาณ ถ้ามีคนมามีส่วนร่วมมากก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันดีขึ้นมาก ให้องค์กรทางสังคม

การปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อไป

ความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและด้วยความซื่อสัตย์สุจริต
สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ของตนและสภาผู้แทนราษฎร
8. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่ของตนจะมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

ตาม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่ของตนจะมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหน้าที่ของตน
การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่ของตนจะมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหน้าที่ของตน
7. ผู้มีอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ของตนจะมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

เพราะเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
อันได้แก่การปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
อันได้แก่การปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
6. สถานการณ์มีส่วนร่วมของประชาชนต้องดำเนินการปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หรืออย่างอื่น

แต่สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในการปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
การปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
5. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ประชาชนต่อไป

ส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
การปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เกิดความสนใจ

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
วัตถุประสงค์ของโครงการปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

9. คนที่อยู่ร่วมกันในชุมชนส่วนใหญ่ มิได้ใช้ชุมชนเป็นเพียงที่รวมคน คล้ายเอาก้อนหินมากองรวมกันเท่านั้น แต่คนในชุมชนหนึ่ง ๆ มักมีความผูกพัน เอื้ออาทรต่อกัน มีค่านิยมร่วมกัน

10. ควรทำให้การมีส่วนร่วมมีลักษณะปณารมณัชนัประกอบไปบ้าง เพราะในสังคมไทยการมีอารมณัชนั จะช่วยให้บรรยากาศมีส่วนร่วมเกิดขึ้น ดังนั้นในการประชุม ถ้าใช้อารมณัชนัดนตรี เกมสั กีฬา เข้าร่วมด้วยจะสร้างอารมณัการมีส่วนร่วมให้เพิ่มมากขึ้นได้

กล่าวโดยสรุปลักษณะการมีส่วนร่วมนั้นพิจารณาได้หลายรูปแบบแต่ลักษณะโดยรวมได้แก่มัลักษณะการมีส่วนร่วมการวางแผน การตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการจัดองค์การการปฏิบัติหรือการดำเนินงาน การบริหาร การสื่อสาร และการประเมินผล ซึ่งอาจจะเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือมีส่วนร่วมทางอ้อม ทั้งในระดับของการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนและมีส่วนร่วมทั้งหมด

การมีส่วนร่วมของชุมชน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 9) กล่าวว่า ชุมชนได้ถูกสร้างขึ้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนเกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน สมาชิกทุกคนของชุมชน ต้องมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนของตน ในขณะที่เดียวกัน เมื่อมีความจำเป็นยังสามารถติดต่อบุคคลจากหน่วยงานของรัฐ และองค์กรเอกชนภายนอกชุมชนให้เข้ามาสนับสนุน เช่นการให้คำแนะนำและอบรม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความพร้อมในการแก้ปัญหาด้วยตนเองให้มากที่สุด คนในชุมชนได้เรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อชุมชน ชุมชนที่ประชากรเรียนรู้ที่จะพึ่งพาสันับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยยินดีเสียสละตนเอง ไม่ว่าจะเป็นร่างกายแรงใจ และทรัพย์สินของ เพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีขึ้นแก่ผู้อื่นและชุมชนจะเป็นรากฐานที่สำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึก“เพื่อชุมชน”ขึ้นมา ยังผลให้สมาชิกชุมชนรวมตัวกันอย่างแข็งแกร่งเพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ด้วยตนเอง และเพื่อเป็นแบบอย่างแก่เด็กในการเรียนรู้จากบทบาทความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมในสิ่งที่เป็นประเด็นสาธารณะต่อไปในอนาคต การมีส่วนร่วมหมายถึง การเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในกิจกรรมใด ๆ ให้ความช่วยเหลือ และมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชน

นภาพรณั หะวานนั และคณะ (2543) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมมีความหมายค่อนข้างหลากหลาย อาจรวมถึงการกระจายอำนาจ การช่วยเหลือโดยสมัครใจ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินงานของโครงการตลอดจนการร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ

ประเวศ วะสี (2544 : 8 - 20) ได้เสนอถึงความสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนให้เกิดปัญญาว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดร่วมกัน ความเข้มแข็งทางปัญญาเกิดจากลักษณะ 5 ประการคือ 1) สติปัญญาของคนทั้งหมด 2) โครงสร้างของสมอง 3) กระบวนการเรียนรู้ที่สร้างความเข้มแข็งทางปัญญา 4) การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต 5) ความสามารถในการสร้างความรู้ใหม่

สรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงมีความจำเป็นที่ต้องมียุทธศาสตร์การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริงผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายมีการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่แยกออกจากการเรียนรู้จากชีวิตจริง ดังนั้น ผลของการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความเข้มแข็งของชุมชนได้เป็นอย่างดีซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนจะสำเร็จได้ดีนั้นก็ขึ้นอยู่กับรูปแบบการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนด้วย

2.5 แนวคิดการพัฒนาชุมชน

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534 : 2) ได้ให้ความหมาย ของการพัฒนาไว้ว่า หมายถึง การที่คนในชุมชน และสังคมโดยส่วนรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเอง ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น

ดารา ทีปะปาล (2538 : 59) ได้ให้ความหมาย ของการพัฒนาว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นอย่างมีเป้าหมายเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีกำหนดทิศทางเพื่อให้บรรลุตามแผนที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

ปกรณีย์ ปรียากร (2538 : 5) กล่าวว่า คำว่า “การพัฒนา” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Development” แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ที่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปในขั้นอุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้นหมายถึงการทำความสำเร็จการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้นการคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยาใช้คำว่า “พัฒนา” หมายความว่า ทำให้เจริญ คือทำให้เติบโตงอกงามและมากขึ้น เช่นเจริญทางไมตรี

สนทยา พลศรี (2544 : 1) ได้ให้ความหมาย ของการพัฒนาว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้า ในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การพัฒนาหมายถึง การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงในทางที่ดีขึ้น เจริญขึ้นโดยมีแผนและเป้าหมายที่ชัดเจน

2. การศึกษา (Education) เน้นที่ตัวบุคคล เพื่อเตรียมบุคคลให้มีความพร้อมในการทำงานตามความต้องการขององค์กรในอนาคต การศึกษายังคงต้องเกี่ยวกับการทำงานแต่จะแตกต่างไปจากการฝึกอบรม เนื่องจากเป็นการเตรียมเรื่องงานในอนาคตที่แตกต่างไปจากงานปัจจุบัน การศึกษาที่องค์กรใช้เสมอๆ เพื่อเตรียมบุคคลเพื่อการเลื่อนขั้นตำแหน่งหรือให้ทำงานในหน้าที่ใหม่ เนื่องจากเป็นการลงทุนขององค์กร จึงต้องมีการประเมินผลการปฏิบัติงานที่จะต้องปฏิบัติได้ในอนาคต

3. การพัฒนา (Development) เน้นที่องค์กรและสังคมซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งการพัฒนาที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดโปรแกรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์แก่บุคลากรขององค์กรเพื่อให้ความพร้อมที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามความต้องการขององค์กร การพัฒนาเป็นการลงทุนในระยะยาวขององค์กรที่หวังผลในอนาคตซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาอันยาวนานและมีลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไปอยู่มาก จึงเป็นการยากที่จะทำการประเมินผลการปฏิบัติงาน และมีความเสี่ยงต่อความล้มเหลวสูง

สรุปการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คือการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของมนุษย์ให้ดีขึ้น เป็นการเพิ่มความรู้ ทักษะ และความสามารถให้กับมนุษย์โดยอาศัยวิธีการต่างๆ เช่นการฝึกอบรมการพัฒนาตนเอง เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อัจฉราวรรณ มณีขัตย์ (2539) ได้ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของ โครงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจนในจังหวัดลำพูนพบว่าปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานดังกล่าว คือ ครัวเรือนยากจน ที่เข้าร่วมโครงการขาด ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานตามโครงการ ขาดการติดตามจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ครัวเรือนยากจนไม่มีทักษะประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเชิง รายรับ-รายจ่ายจากการใช้เงินยืมทำให้การสรุปและวิเคราะห์เรื่องราวได้ ได้ตัวเลขไม่แน่นอนมีปัญหาในการประเมินผลสำเร็จโครงการและปัญหาอุปสรรคในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเรื่องไม่ค่อยมีเวลาจดบันทึกบัญชีครัวเรือนเนื่องจากเกษตรกรต้องทำงานเช้าถึงเย็นทำให้ไม่มีเวลาในการเขียนหนังสือหรือเกิดความเหนื่อยจึงไม่สนใจที่จะบันทึกรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน หรือลืมนัดเป็นบางครั้ง และอ่านเขียนไม่คล่อง

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2540) ทำการวิจัยเรื่องการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจนปี2539พบว่าปัญหาและอุปสรรคในส่วนของครัวเรือนเป้าหมาย และคณะกรรมการดังนี้ ราษฎรส่วนใหญ่ยังยึดอาชีพเดิม คืออาชีพการเกษตร ซึ่งต้องลงทุนสูง ผลผลิตไม่คงที่ ครัวเรือนเกษตรกรได้รับเงินกู้ยืมน้อยไม่เพียงพอ ในการลงทุนประกอบอาชีพ การจัดทำบัญชีต่างๆ คณะกรรมการหมู่บ้านจัดทำไม่ครบถ้วน เป็นปัจจุบันตรวจสอบยาก เนื่องจากคณะกรรมการหมู่บ้านไม่มีความถนัดในการเขียนและการจัดทำบัญชี

วิภาวี ศรีคะ (2545) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาส่วนหนึ่ง พบว่า ธุรกิจชุมชนทั้งหมดได้มีการจัดทำบัญชี มีการบันทึกทั้งระบบมือ และระบบคอมพิวเตอร์ โดยมีเอกสารหลักฐานประกอบในการบันทึกบัญชี มีการใช้สมุดบัญชีเพื่อบันทึกบัญชีอย่างง่าย บันทึกบัญชีที่มีรายการเกิดขึ้นและจัดทำเป็นบางครั้ง การจัดทำรายงาน ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการบันทึกบัญชีส่วนใหญ่เกิดขึ้นเนื่องจากการไม่มีความรู้ในด้านบัญชี ปัญหาของการไม่ให้ความสำคัญของข้อมูลทางบัญชีจากผู้นำกลุ่ม และสมาชิกของกลุ่มและเรื่องการขอเอกสารหลักฐานในการบันทึกบัญชี

พรศิริ สิบพงษ์สังข์ (2545) ศึกษาเรื่องการพัฒนาระบบบัญชีอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปพื้นบ้านในระดับกลุ่มแม่บ้านซึ่งระบบบัญชีที่กลุ่มแม่บ้านส่วนใหญ่ใช้ในปัจจุบันเป็นการบันทึกข้อมูลต่างๆ ทางการเงินที่มีรูปแบบวิธีการบันทึกที่ยังไม่สมบูรณ์ไม่สามารถให้ข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์และไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้ข้อมูลเพื่อตัดสินใจในการบริหารงานของกลุ่มได้

ปรีชญา ชีวะเกตุ (2545) ได้ทำการศึกษาถึงแนวปฏิบัติทางบัญชีสำหรับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กรณีศึกษาคือ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตตำบลสุเทพ อำเภอเมือง ผลการศึกษาพบว่า ในเรื่องแนวปฏิบัติทางบัญชีสำหรับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีหลักเกณฑ์การทำบัญชีอย่างง่าย คือ การจัดทำบัญชีโดยใช้เกณฑ์เงินสด และมีสมุดบัญชีรายรับรายจ่าย โดยแยกเป็น 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมเงินจัดสรร และกิจกรรมเงินออม

✓ ชัยมงคล เตียวสกุล (2545) ได้ทำการศึกษาาระบบบัญชีการเงินที่เหมาะสมของกลุ่มผลิตตำบล กรณีศึกษา ตำบลปาย่าง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาส่วนหนึ่งพบว่า ในอดีตผู้นำกลุ่มไม่ทราบผลการดำเนินงานเนื่องจากไม่มีการจัดทำงบการเงินข้อมูลที่บันทึกไว้จึงมีเพียงรายรับและรายจ่ายเท่านั้นจากระบบใหม่ที่ได้ทดลองปฏิบัติภารกิจจริง เพื่อบันทึกรายการบัญชีและจัดทำงบการเงินแก่ผู้นำกลุ่มสำหรับใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจ และสามารถวางแผนงานสำหรับอนาคตได้ ในระหว่างการทดลองใช้ระบบบัญชีการเงินใหม่กับกลุ่มผลิตตำบลพบว่าสมาชิกของกลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจด้านบัญชี อีกทั้งยังขาดบุคลากรวิชาชีพบัญชี เมื่อระบบบัญชีได้กำหนดให้มีเอกสารและรายงานเพื่อการตรวจสอบซึ่งกันและกัน จึงทำให้มีเอกสารและรายงานเพิ่มขึ้น ทำให้สมาชิกของกลุ่มผู้นำกลุ่มมอบหมายงานด้านบัญชีทำให้มีงานในหน้าที่เพิ่มมากขึ้น ตามไปด้วย แนวทางในการแก้ไขปัญหาข้างต้น ภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือด้านความรู้ และพัฒนาบุคลากรด้านบัญชีด้วยการส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปฝึกอบรมการบัญชีขั้นพื้นฐานให้กับผู้นำกลุ่มตลอดจนเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อลูกหลานของสมาชิกกลุ่มที่มีความรู้ด้านบัญชีให้แบ่งเวลาเข้าเป็นกำลังสำคัญของกลุ่ม

เทอดศักดิ์ กองพรหม (2545) กระบวนการสร้างสำนึกการปลดปล่อยตนเองจากการเป็นหนี้สินแบบยั่งยืน ชุมชนบ้านห้วยทราย กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุของการเกิดปัญหาหนี้สินที่ชาวบ้านเป็นอยู่ แหล่งทุนส่วนใหญ่ที่ชาวบ้านเป็นหนี้สินอยู่ อัตราดอกเบี้ยที่จะต้องชำระคืนเจ้าหนี้ ความเสี่ยงในการประกอบอาชีพ การแก้ไขปัญหาของชาวบ้านแต่ละคนเป็นอย่างไร และประสบผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหน ตลอดจนอัตราเสี่ยงที่ชาวบ้านจะกลับเข้าไปสู่ กระบวนการของการเป็น หนี้สินระยะยาวต่อไป ซึ่งใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์เชิงปริมาณ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลทางเศรษฐกิจ และข้อมูลสินเชื่อของครัวเรือน และการศึกษาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์เชิงลึก ครัวเรือนชาวนาในชุมชน กระบวนการเข้าไปสร้างความตระหนักของชาวบ้านในเรื่องปัญหาหนี้สินคือให้ชาวบ้านได้เห็นสาเหตุของปัญหา ร่วมศึกษาถึงสาเหตุ และวิธีแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เข้าไปมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ศึกษาทุกกระบวนการอย่างต่อเนื่องตลอดจนสร้างแรงกระตุ้นจากภายนอก (องค์กรต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้อง) ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทำให้ชาวบ้านไม่รู้สึกว่าตนเองแก้ไขปัญหาโดยโดดเดี่ยว ลำพัง ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยชิ้นนี้ คือ ชาวบ้านควรจะมีการทำบัญชีรายรับ - จ่ายประจำวันในครัวเรือนแบบง่าย ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงฐานะทางการเงินที่แท้จริง (ทราบสาเหตุของการเป็นหนี้สิน และวิธีการลดหนี้สินได้) ตลอดจนการทำบัญชี ดันทุนการผลิตภาคการเกษตรต่างๆ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเราควรจะปลูกพืชชนิดใดในผืนดินนั้นๆ และในช่วงใดที่เหมาะสมเพื่อให้ชาวบ้านมีกำไรจากการลงทุนมากที่สุด เมื่อมีรายได้เกิดขึ้นแล้วก็ควรนำไปชำระหนี้สินบางส่วน เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระลงไปบ้าง โดยชำระหนี้แหล่งเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงให้หมดไปเสียก่อนเพื่อลดภาระดอกเบี้ยเงินกู้ที่แพงออกไปทั้งเรื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ต้องดูตามความจำเป็นและฐานะทางการเงินของตนเองเป็นหลักก่อน เพื่อจะได้มีการวางแผนด้านการเงินที่ดี ป้องกันการเกิดปัญหาหนี้สินเรื้อรังได้

จุฑามาส พันธุ์ณรงค์ (2546) ได้ศึกษาเรื่องบูรณาการจัดการศึกษาเพื่อท้องถิ่นในการเพิ่มศักยภาพของเกษตรกรโดยการนำวิธีการทางบัญชีเพื่อพัฒนาธุรกิจชุมชนในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักการและวิธีการบูรณาการคือการยึดหลักปรัชญาและภารกิจของสถาบันโดยการบูรณาการการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการแก่ชุมชน เพื่อให้ผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์ในสถาบันราชภัฏเชียงใหม่สามารถทำงานวิจัยได้ในภาระงานปกติ มีการบูรณาการนักศึกษาและรายวิชาบัญชีเพื่อนำไปปฏิบัติจริงในชุมชนโดยยึดปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในท้องถิ่นเป็นที่ตั้ง มีการใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ทำให้กิจกรรมระหว่างการศึกษาวิจัยขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี ในระหว่างนั้น ผู้วิจัยได้แทรกกิจกรรมเสริม เช่น การศึกษาดูงานที่ สหกรณ์ร้านค้าหมู่บ้านสามขา อ.แม่ทะ จ.ลำปาง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายมีความสนใจ เห็นความสำคัญ

ของการบันทึกบัญชีอย่างสม่ำเสมอ โปร่งใส ตรวจสอบได้ จนเกิดความรู้สึกต้องการพัฒนาและแก้ปัญหาให้สำเร็จตามที่ตั้งใจ

2. ปัจจัยเงื่อนไขการบูรณาการให้ประสบผลสำเร็จ คือ การสนับสนุนจากสถาบันความร่วมมือของกลุ่มเป้าหมายเนื้อหาสาระวิชาที่ใช้ในการบูรณาการ และเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย โดยมีเงื่อนไขคือ กิจกรรมที่เกิดขึ้นต้องได้รับการยอมรับจากทีมวิจัยทั้งสามส่วน คือ อาจารย์ นักศึกษา และเกษตรกร

3. การเปลี่ยนแปลงเชิงพัฒนาการของนักศึกษาที่ร่วมโครงการคือด้านความรู้ นักศึกษา มีการเรียนรู้จากของจริง และสามารถปฏิบัติได้จริงถึงแม้จะยังไม่ผ่านการเรียนมา ก็ตาม ด้านพฤติกรรมศึกษามีการทำงานที่เป็นระบบ มีการวางแผนการทำงานล่วงหน้า มีการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ด้านจิตใจ มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนร่วมงาน มีความผูกพันกับชุมชนบ้านเกิด มีความภาคภูมิใจในการได้เข้าไปช่วยเหลือชุมชน รู้สึกถึงการเป็นเจ้าของท้องถิ่น รู้สึกอยากแก้ไขปัญหาและพัฒนาถิ่นที่อยู่ของตนเองในส่วนของทีมวิจัยที่เป็นเกษตรกร มีการพัฒนาด้านความรู้ทั้งในเรื่องบัญชีที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจชุมชนด้านพฤติกรรมมีการนำข้อมูลที่ได้รับจากการร่วมโครงการมาเปลี่ยนแปลงกลุ่มของจนในทางที่ดีขึ้น มีการตรวจสอบบัญชีซึ่งกันและกัน และในด้านจิตใจมีความรู้สึกคุ้นเคย ผูกพันกับทีมวิจัย และสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาท้องถิ่นมีการติดต่อขอความร่วมมือขอความช่วยเหลือจากอาจารย์และนักศึกษาเมื่อมีปัญหา นับเป็นการพัฒนาความผูกพันระยะยาวต่อไป

กชกร ชินะวงศ์ (2546) ได้สรุปผลงานตามโครงการวิจัยรูปแบบการแก้ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นความพยายามในการจัดการหนี้สินของชาวบ้านทั้งในระดับครอบครัวและระดับองค์กรจนถึงระดับชุมชนระยะแรกเป็นการค้นหาความจริงและสภาพการเป็นหนึ่งของครอบครัวในชุมชนโดยทีมค้นหาความจริงบนพื้นฐานแห่งความปรารถนาที่จะแก้ปัญหาโดยที่ยังไม่ทราบกระบวนการ หรือขั้นตอนการวิจัยตามระเบียบวิธีที่ถูกต้อง แต่ก็สามารถสร้างความสนใจและจุดหยุดคิดของชาวบ้านโดยการสำรวจบัญชีครัวเรือนจนทำให้รู้ว่าทั้งหมู่บ้านมีหนี้สิน 18-20 ล้านบาท จากจุดนี้ทีมวิจัยจึงเริ่มตั้งคำถามและหาคำตอบเพิ่มขึ้นโดยการเปิดเวทีวิเคราะห์ปัญหาหนี้สินขึ้นโดยชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์วิจารณ์ถึงสาเหตุ ประเภท แหล่งหนี้ จนสามารถประมวล จัดหมวดหมู่และสร้างการยอมรับความเป็นจริงได้ในระดับหนึ่งอย่างไรก็ตามในระยะแรกส่วนใหญ่เป็นการค้นหาความจริงและสร้างความตื่นตัวให้ชาวบ้านได้มาก มีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมภายในที่ไม่เอื้อกับการแก้ไขปัญหาหนี้สินเช่นการดื่มสุรานางานศพ การจัดการป่าชุมชน จนถึงการศึกษาดูงานที่ไพศาลอโศก และในช่วงต้นระยะที่ 2 ได้ทำกิจกรรมทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนตั้งแต่การทำ บัญชีครัวเรือน ซึ่งดูเหมือนว่าทุกคนแม้กระทั่งตนเองก็ยังมองเห็นว่าทางออกที่สำคัญคือ “การเพิ่มรายได้” ซึ่งประเด็นนี้เคยสรุปกันว่า หากเปรียบเทียบ

เหมือนบ้านที่มี 4 เสา คือ เสาเศรษฐกิจ เสาสังคม เสาวัฒนธรรม และเสาสิ่งแวดล้อม จะเริ่มเสาใดเสาหนึ่งไม่ได้ แต่หลายคนพยายามบอกว่าเรื่องจิตใจหรือวัฒนธรรมควรลงมือก่อน แต่ก็ติดขัดว่าเป็นเรื่องยาก กลัวชาวบ้านจะถอน ไม่ให้ความร่วมมือเพราะทำยากเสียงเรียกร้องจากชาวบ้านจึงมุ่งให้มีการสนับสนุนให้เกิดกลุ่มอาชีพ โดยเฉพาะเมื่อกลับมา จากการศึกษาดูงาน จึงก่อให้เกิดกลุ่มทำแชมพู ทำขนม กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มทำปุ๋ย กลุ่มไบโอดีเซล ซึ่งเมื่อทำไประยะหนึ่งก็พบว่ามีปัญหาในเทคนิคการผลิตและปัญหากระแสความนิยมการใช้ผลผลิตจากการหารีพร้อมของทีมทำงาน สรุปว่าชุมชนขาด"ทักษะในการบริหารจัดการ" แต่ก็มีบางคนในทีมซึ่งเป็นส่วนน้อยเห็นว่าหากพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วเป็นเรื่องของ "จิตสำนึก" และ"ทางออกที่มีใช้การผลิตเพื่อการตลาด" อุปสรรคและปัญหา สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการวิจัยจำนวน 152 คนครัวเรือนจะต้องทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ครัวเรือน แล้วส่งให้แก่ทีมวิจัยทุกเดือน แต่หนทางก็ไม่ได้โรยด้วยกลีบกุหลาบเสมอไป เพราะบางครัวเรือนก็ไม่ส่งข้อมูล ทำให้ทีมวิจัยต้องคอยไปตาม คอยสอบถามถึงเหตุผลที่ไม่ยอมส่งซึ่งสาเหตุที่บางคนไม่ยอมทำเพราะเขียนไม่ได้ ในขณะที่บางคนเขียนไม่ได้แต่ก็พยายามที่จะสื่อสาร โดยใช้การวาดภาพ เช่น จ่ายค่างานศพที่วัดโรงศพ ถ้าทำบุญวัดก็วาดรูปพระสงค์แต่สุดท้ายถ้ามันยากเกินไปชาวบ้านก็ทิ้งไม่ยอมจดบันทึก ขณะเดียวกันบางคนจดข้อมูลมาเพื่อต้องการให้นักวิจัยเข้าไปช่วยแก้ปัญหาในครอบครัวให้โดยเอาเงินเข้าไปช่วยแก้ปัญหาสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มบางคนไม่เข้าใจเป้าหมายของงานวิจัยว่า งานวิจัยให้จัดและนำข้อมูลมาช่วยเหลือตนเอง ให้รู้ตัวก่อนก่อนที่จะรอความช่วยเหลือจากคนอื่น และเมื่อนานวันเข้าสมาชิกกลุ่มบางคนก็ล่าถอย เกิดความท้อแท้และไม่ยอมทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือนในที่สุด

✓ วาสนา เขียวคำรพ (2548) ได้ศึกษาและพัฒนากการติดตามและส่งเสริมการทำบัญชีกองทุนหมู่บ้าน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำบัญชีกองทุนหมู่บ้าน : ศึกษากรณี กองทุนหมู่บ้าน ตำบลบ่อนอก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างและทดลองใช้ยุทธศาสตร์ในการติดตามและส่งเสริมการทำบัญชีกองทุนหมู่บ้าน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำบัญชีกองทุนหมู่บ้านตำบลบ่อนอก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือประชากรกองทุนหมู่บ้านในตำบลบ่อนอก จำนวน 14 กองทุน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบทดสอบความรู้ และทักษะในการทำบัญชีกองทุนหมู่บ้าน และแบบวัดพฤติกรรมการทำบัญชี ในการดำเนินการทดลองได้ติดตามสังเกตพฤติกรรมการทำบัญชีของประชากรกลุ่มตัวอย่างทดสอบก่อนการติดตามส่งเสริมด้วยแบบทดสอบความรู้และทักษะการทำบัญชีกองทุนหมู่บ้าน อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับบัญชีกองทุนหมู่บ้านและมีการติดตามส่งเสริมความรู้บัญชีกองทุนหมู่บ้านด้วยแบบวัดพฤติกรรมการทำบัญชีกองทุนหมู่บ้านทดสอบหลังการทดลองด้วยแบบวัดเดียวกันแล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ผลคะแนนค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์การติดตามและส่งเสริมการทำบัญชีกองทุนหมู่บ้านสามารถพัฒนากองทุนหมู่บ้านให้จัดทำบัญชีให้เป็นปัจจุบันและพึ่งตนเองได้

✓ สนั่น ส่องนุ้ย (2551) ได้ศึกษาการจัดทำบัญชีครัวเรือน รายรับ-รายจ่าย ของเกษตรกรรูกักำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาตราด อำเภอเมือง จังหวัดตราด มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการจัดทำบัญชีครัวเรือน ประเภทรายรับ รายจ่าย รายรับสุทธิ และวิธีการบันทึกบัญชีครัวเรือน ปัญหาอุปสรรคการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดทำบัญชีครัวเรือนพบว่าประชากรส่วนใหญ่เคยจดบันทึกรายรับ รายจ่ายในครัวเรือนมาก่อน เคยรับฟังการฝึกอบรมหรือคำแนะนำการจัดทำบัญชีครัวเรือนจาก ธ.ก.ส. สามารถจดบันทึกรายรับรายจ่ายลงในสมุดบัญชีครัวเรือนได้อย่างถูกต้อง และเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคในการจดบันทึกสมุดบัญชีครัวเรือนคือไม่ค่อยมีเวลาในการจดบันทึกและลืมนจดเป็นบางครั้งนอกจากนี้ประชาชนยังเสนอแนะว่าควรสนับสนุนการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนต่อไปเพราะทำให้ทราบรายรับ รายจ่ายในครัวเรือน และควรจัดทำโครงการต่อไปเนื่องจากมีประโยชน์ต่อครัวเรือนมากในส่วนของธนาคารต้องมีการประชาสัมพันธ์การติดตามตรวจเยี่ยมและประเมินผลการจดบันทึกบัญชีของเกษตรกรรูกักำเป็นประจำทุกเดือนจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมต่างๆที่ส่งเสริมจัดสื่อให้ความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน และจากการที่เกษตรกรรูกักำประสบปัญหาไม่มีเวลาในการจด และลืมนจดเนื่องจากเหนื่อยล้าจากการทำงานปัญหานี้อาจแก้ไขโดยการให้คู่สมรส หรือบุตรช่วยบันทึกบัญชีครัวเรือนแทน

✓ ปราณี เนรมิต และคณะ (2551) ได้ศึกษาอิทธิพลของสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือน ของเกษตรกรในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีครัวเรือนและแนวโน้มการจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยทำการศึกษาจากผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ที่ได้รับแจกสมุดบัญชีครัวเรือนจำนวนทั้งหมด 4,500 ครัวเรือน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุในช่วง 31 - 40 ปี มีวุฒิการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า และมีอาชีพทำนา มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 5,001 - 10,000 บาทต่อเดือน ในด้านการเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์ของการจัดทำบัญชีครัวเรือน ส่วนใหญ่เกษตรกรจะได้รับความรู้และแนวทางการปฏิบัติ การจัดทำบัญชีจากเจ้าหน้าที่ของธนาคารเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สาเหตุที่เกษตรกรไม่จัดทำบัญชีครัวเรือน คือ ไม่มีเวลาในการจัดทำสำหรับด้านการตัดสินใจจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรมาจากภาพประกอบและการ จดจำข้อมูลของสื่อประชาสัมพันธ์ สื่อที่มีผลมากที่สุด คือ การให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ รองลงมา คือ ภาพประกอบ เนื้อเรื่องของโฆษณาและสุดท้ายคือ เพลงประกอบและจากการใช้คำสถิติ ค่า ไคสแควร์ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 พบว่าปัจจัยทางด้านการได้รับสื่อข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนมีผลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือน

✓ สุพรรณิ ต่อนรับ (2551) ศึกษาการทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในจังหวัดเชียงใหม่เพื่อศึกษา สภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ทักษะคติของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส.ที่มีต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือน ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างคือเกษตรกรที่เป็นลูกค้าของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ใน 5 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ อำเภอสันป่าตอง อำเภอสันกำแพง อำเภอสันทราย อำเภอแมริ่ม และอำเภอหางดง จำนวน 396 การศึกษาสภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือนพบว่า เกษตรกรร้อยละ 63.4 ไม่มีประสบการณ์ในการทำบัญชีครัวเรือนมาก่อนทุกรายได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในการทำบัญชีครัวเรือน ทุกรายได้รับแจกสมุดบัญชีครัวเรือน ทุกรายได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน และได้รับการสอนทำบัญชีครัวเรือนจากพนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เกษตรกรร้อยละ 57.3 ใช้ช่วงเวลากลางคืนในการทำบัญชีครัวเรือน ทุกรายใช้บ้านเป็นสถานที่ในการทำบัญชีครัวเรือน เกษตรกรร้อยละ 32.8 ทำบัญชีครัวเรือน 3 ครั้ง/สัปดาห์ ร้อยละ 63.4 เข้าใจหลักการทำบัญชีจากการเข้าอบรมแต่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้การศึกษาทัศนคติของเกษตรกรต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือน พบว่า เกษตรกรมีทัศนคติเห็นด้วยอย่างยิ่งต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.59 ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีครัวเรือน พบว่า ปัญหาที่สำคัญคือ เกษตรกรขาดความเข้าใจในการทำบัญชีครัวเรือน และขาดการช่วยเหลือ แนะนำ จากเจ้าหน้าที่เมื่อมีปัญหาในการทำบัญชีครัวเรือน ข้อเสนอแนะของเกษตรกร คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรให้ความรู้คำแนะนำจัดฝึกอบรม และส่งเสริมสนับสนุนให้มีการทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง

✗ สுகนธ์ เหลืองอิงคะสุต (2551) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริกับการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชน เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบันทึกบัญชีครัวเรือน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริกับการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชน ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การเรียนรู้ การประหยัด และด้านการเอื้ออาทรต่อกันมีความรู้ความเข้าใจในระดับมากทุกด้าน

2. การศึกษาการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชน พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามบันทึกอยู่ในระดับบางครั้ง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ การบันทึกบัญชีทุกครั้งที่มีการรับจ่าย ท่านแจ้งรายรับ จ่ายของครอบครัวต่อเดือนให้สมาชิกในครัวเรือนทราบ ท่านได้รับการอบรม แนะนำให้ความรู้การจัดทำบัญชีครัวเรือน มีการบันทึกบัญชี บันทึกบัญชีคนเดียวในครัวเรือน ในกรณีไม่อยู่สมาชิกในครอบครัวสามารถบันทึกแทนได้ สมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วม เจ้าหน้าที่โครงการมีการติดตามสนับสนุนผลการดำเนินงานพบว่ามีกรบันทึกบัญชีอยู่ในระดับบางครั้งทุกข้อ

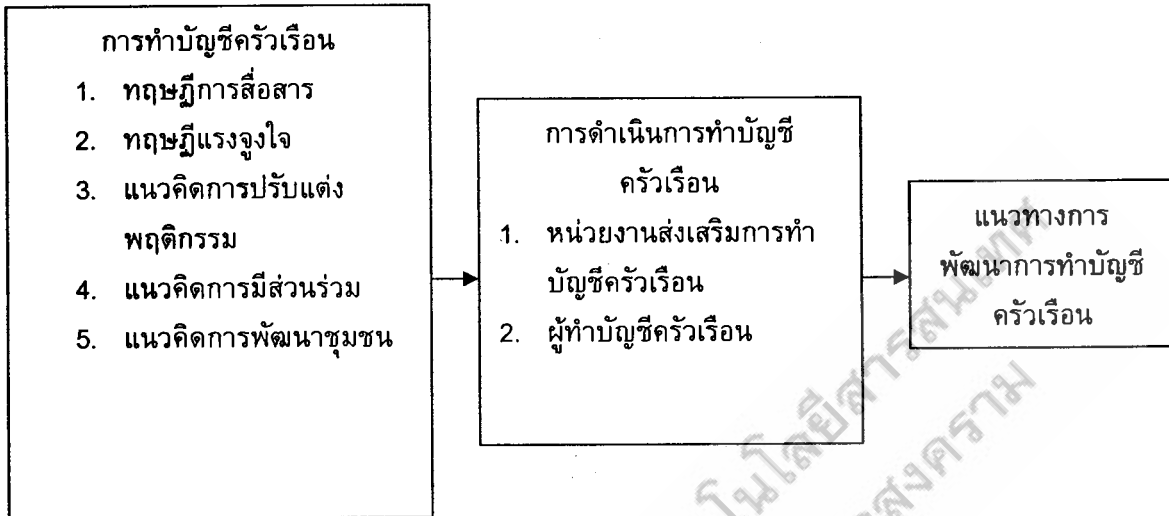
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชน ในภาพรวมพบว่า ประชาชนเห็นด้วยในเรื่องของการจัดทำบัญชี แต่ประชาชนมีความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจ ในประเด็นที่ว่า การจดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีปัญหา และการไม่ทำบัญชีครัวเรือนก็สามารถเก็บออมได้

4. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริกับการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชน โดยภาพรวมพบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .01 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความรู้ความเข้าใจในด้านการลดรายจ่าย และการเอื้ออาทรต่อกัน มีความสัมพันธ์กับการบันทึกบัญชีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และด้านการเพิ่มรายได้มีความสัมพันธ์กับการบันทึกบัญชีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การพัฒนาการทำบัญชีครัวเรือนเป็นเรื่องจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างมากในปัจจุบันการที่จะให้การทำบัญชีครัวเรือนของประชาชนได้ผลตามนโยบายของรัฐนั้นเป็นเรื่องที่ยาก เนื่องจากเราไม่สามารถที่จะควบคุมให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ แต่ทั้งนี้ในการพัฒนาจะดำเนินการไปได้ดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่ส่งเสริม แนวทางการพัฒนา และความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ ดังนั้น การพัฒนาการทำบัญชีครัวเรือน ของประชาชนในปัจจุบัน ควรมีการปรับปรุงเพิ่มเติม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหาแนวทางพัฒนาการทำบัญชีครัวเรือนของประชาชนเพื่อให้ปัญหาในการทำบัญชีครัวเรือนลดลง หรือหมดไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน สามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ดังนี้

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดในการวิจัย